

Archeologische risicoanalyse Wieringerrandmeer ten behoeve van het opstellen van het MER en het intergemeentelijke bestemmingsplan

Rapportnummer V574

Versie en status Definitief 2.0

In opdracht van Projectbureau Wieringerrandmeer

Samenstelling R.M. van Heeringen en R. Schrijvers

Redactie C.A. Visser

Plaats en Datum Amersfoort, 24 oktober 2008

Gecontroleerd door W.A.M.Hessing	d.d. 22-10-2008
Geaccordeerd door gemeente Wieringen (A.Dijkshoorn) Gemeente Wieringermeer (D.Treffers)	d.d. 01-10-2008

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Projectbureau Wieringerrandmeer en/of of Vestigia B.V.

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Doelstelling onderzoek	7
1.2 Indeling van het rapport	7
1.3 Dankwoord	8
2 Methodiek	9
2.1 Algemeen	9
2.2 Landschapsanalyse	9
2.3 Archeologische inventarisatie	10
2.4 Kennislacunes, erosie en verstoringen	10
2.5 Opstellen van het verwachtingsmodel	10
3 Geologische ontwikkeling en landschapsreconstructie	13
3.1 Algemeen	13
3.2 Kaartbeelden	14
4 Archeologische waarden en verwachtingen	17
4.1 Onderzoeksgeschiedenis	17
4.2 Waarnemingen, gewaardeerde terreinen en inventariserend onderzoek	17
4.3 Wierdijk	22
4.4 Archeologische verwachting per landschapsperiode	28
5 Samengestelde archeologische verwachting	31
5.1 Archeologische verwachting binnen het plangebied	31
5.2 Archeologische waarden en verwachtingen buiten het plangebied	32
6 Kennislacunes, erosie en verstoringen	33
7 Kansen- en risico's Wieringerrandmeer in relatie tot de archeologie	35
8 Advies voor vervolgstappen met betrekking tot fysieke bescherming, mitigerende maatregelen en vervolgonderzoek	39
Literatuur	41
Bijlagen	45
Kaartbijlagen	45

Aanpak		Bepalen van de aard en omvang van de risico's		Bepalen van de ernst van de risico's		Bepalen van de maatregelen	
1	Wat is de aard en omvang van de risico's?	2	Wat is de ernst van de risico's?	3	Wat is de ernst van de risico's?	4	Wat is de ernst van de risico's?
5	Wat is de aard en omvang van de risico's?	6	Wat is de ernst van de risico's?	7	Wat is de ernst van de risico's?	8	Wat is de ernst van de risico's?
9	Wat is de aard en omvang van de risico's?	10	Wat is de ernst van de risico's?	11	Wat is de ernst van de risico's?	12	Wat is de ernst van de risico's?
13	Wat is de aard en omvang van de risico's?	14	Wat is de ernst van de risico's?	15	Wat is de ernst van de risico's?	16	Wat is de ernst van de risico's?
17	Wat is de aard en omvang van de risico's?	18	Wat is de ernst van de risico's?	19	Wat is de ernst van de risico's?	20	Wat is de ernst van de risico's?
21	Wat is de aard en omvang van de risico's?	22	Wat is de ernst van de risico's?	23	Wat is de ernst van de risico's?	24	Wat is de ernst van de risico's?
25	Wat is de aard en omvang van de risico's?	26	Wat is de ernst van de risico's?	27	Wat is de ernst van de risico's?	28	Wat is de ernst van de risico's?
29	Wat is de aard en omvang van de risico's?	30	Wat is de ernst van de risico's?	31	Wat is de ernst van de risico's?	32	Wat is de ernst van de risico's?
33	Wat is de aard en omvang van de risico's?	34	Wat is de ernst van de risico's?	35	Wat is de ernst van de risico's?	36	Wat is de ernst van de risico's?
37	Wat is de aard en omvang van de risico's?	38	Wat is de ernst van de risico's?	39	Wat is de ernst van de risico's?	40	Wat is de ernst van de risico's?
41	Wat is de aard en omvang van de risico's?	42	Wat is de ernst van de risico's?	43	Wat is de ernst van de risico's?	44	Wat is de ernst van de risico's?
45	Wat is de aard en omvang van de risico's?	46	Wat is de ernst van de risico's?	47	Wat is de ernst van de risico's?	48	Wat is de ernst van de risico's?
49	Wat is de aard en omvang van de risico's?	50	Wat is de ernst van de risico's?	51	Wat is de ernst van de risico's?	52	Wat is de ernst van de risico's?
53	Wat is de aard en omvang van de risico's?	54	Wat is de ernst van de risico's?	55	Wat is de ernst van de risico's?	56	Wat is de ernst van de risico's?
57	Wat is de aard en omvang van de risico's?	58	Wat is de ernst van de risico's?	59	Wat is de ernst van de risico's?	60	Wat is de ernst van de risico's?
61	Wat is de aard en omvang van de risico's?	62	Wat is de ernst van de risico's?	63	Wat is de ernst van de risico's?	64	Wat is de ernst van de risico's?
65	Wat is de aard en omvang van de risico's?	66	Wat is de ernst van de risico's?	67	Wat is de ernst van de risico's?	68	Wat is de ernst van de risico's?
69	Wat is de aard en omvang van de risico's?	70	Wat is de ernst van de risico's?	71	Wat is de ernst van de risico's?	72	Wat is de ernst van de risico's?
73	Wat is de aard en omvang van de risico's?	74	Wat is de ernst van de risico's?	75	Wat is de ernst van de risico's?	76	Wat is de ernst van de risico's?
77	Wat is de aard en omvang van de risico's?	78	Wat is de ernst van de risico's?	79	Wat is de ernst van de risico's?	80	Wat is de ernst van de risico's?
81	Wat is de aard en omvang van de risico's?	82	Wat is de ernst van de risico's?	83	Wat is de ernst van de risico's?	84	Wat is de ernst van de risico's?
85	Wat is de aard en omvang van de risico's?	86	Wat is de ernst van de risico's?	87	Wat is de ernst van de risico's?	88	Wat is de ernst van de risico's?
89	Wat is de aard en omvang van de risico's?	90	Wat is de ernst van de risico's?	91	Wat is de ernst van de risico's?	92	Wat is de ernst van de risico's?
93	Wat is de aard en omvang van de risico's?	94	Wat is de ernst van de risico's?	95	Wat is de ernst van de risico's?	96	Wat is de ernst van de risico's?
97	Wat is de aard en omvang van de risico's?	98	Wat is de ernst van de risico's?	99	Wat is de ernst van de risico's?	100	Wat is de ernst van de risico's?

Samenvatting

In het kader van het op te stellen Intergemeentelijk Bestemmingsplan, de m.e.r.-procedure (en het MER) en de Landbouw Effect Rapportage (LER) voor de realisatie Wieringerrandmeer, is in opdracht van het projectbureau Wieringerrandmeer een nader archeologisch vooronderzoek uitgevoerd. Het projectgebied heeft een oppervlak van bijna 1600 hectare.

Het onderzoek betreft in eerste instantie een gedetailleerde bureau- en bronnenstudie, leidend tot een archeologische risicokaart. De archeologische risico's zullen juridisch bindend gekoppeld moeten worden aan de bestemmingsplankaart. In een volgend stadium zal in de risicogebieden in het kader van de verplichtingen die voortvloeien uit de Wet op de archeologisch monumentenzorg (Wamz) inventariserend (geo)archeologisch veldonderzoek moeten worden uitgevoerd.

In het gebied bestaat zowel een verwachting voor sporen van menselijke activiteit uit de prehistorie en Middeleeuwen in de top van het keileem en dekzand van Wieringen. Onduidelijk is in welke mate het oud-oppervlak onverstoord bewaard is gebleven. Speciale aandacht wordt in het rapport besteed aan de gewenste archeologievriendelijke omgang met de laat-middeleeuwse wierdijk die het hele projectgebied aan de noordzijde begrenst. In het op het keileem en dekzand rustende mariene pakket is de kans op scheepswrakken aanwezig.

Gezien de grootte van het projectgebied en de lange doorlooptijd van de realisatie, wordt als een van de opties voorgesteld het vervolgonderzoek te baseren op een overkoepelend landschapsgericht Wetenschappelijk Onderzoekskader (WOK). Hieraan gekoppeld kunnen afspraken worden gemaakt met het bevoegd gezag over de uitvoeringsorganisatie en de middelen.

Projectgegevens	
Projectnaam	Risicoanalyse Wieringerrandmeer
Opdrachtgever	Projectbureau Wieringerrandmeer
Adres	Sluiskolkade 2 1779 GP Den Oever
Contactpersoon, tel.	A. Stegeman / J. Kamstra 06-15619200 ianneke.kamstra@spva.nl
Uitvoerder	Vestigia b.v. <i>Archeologie & cultuurhistorie</i>
Projectleider	R.M. van Heeringen
Bureauonderzoek:	archeoloog R.M. van Heeringen
	fysisch geograaf R. Schrijvers
Veldonderzoek:	archeoloog n.v.t.
	fysisch geograaf n.v.t.
Bevoegd gezag	Gemeente Wieringen Gemeente Wieringermeer
Adres	Postbus 1 Postbus 1 1777 ZG Wieringen 1770 AA Wieringerwerf
Contactpersoon bevoegd gezag, tel.:	Gem. Wieringen: G. van Deutekom/ A. Dijkshoorn, 0227-594300 Gem. Wieringermeer: D. Treffers, 0227-606464
Gemeentelijke Waardenkaarten	nee
Documentatie	Vestigia b.v. <i>Archeologie & cultuurhistorie</i>
Provincie, gemeente en plaats plangebied	Noord-Holland, gemeente Wieringen en gemeente Wieringermeer
Locatie/toponiem	Wieringerrandmeer (Schorrenplan 2007)
Kaartbladnummer (topo 1:25.000)	Kaartblad 14 Oost
RD-coördinaten van het plangebied	124.25/549.18 (noordwest) 131.56/549.18 (noordoost) 124.25/543.77 (zuidwest) 131.56/543.77 (zuidoost)
CIS-code ¹	31241
KLIC-melding	n.v.t.
Oppervlakte plangebied	Ca. 1594 ha
Huidig grondgebruik	Landbouwgebied, wegen, bebouwing, waterwegen
Bodemverstoringen in verleden	Egalisatie, historisch landgebruik
Geplande bestemming plangebieden	Wonen, recreatie, natuurontwikkeling
Diepte bodemingrepen	Variabel (tot max. – 4,25 m NAP)
Uitvoering booronderzoek	n.v.t.

¹ Landelijk onderzoekmeldingsnummer door Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM/ARCHIS) uitgegeven bij aanvang archeologisch onderzoek.

1 Inleiding

1.1 Doelstelling onderzoek

Het projectgebied Wieringerrandmeer omvat de zuidrand van het voormalige eiland Wieringen in de gemeente Wieringen en het noordelijk deel van de polder Wieringermeer, gelegen in de gemeente Wieringermeer (*kaartbijlagen 1 t/m 11*, in blauw projectbegrenzing).

In het kader van het op te stellen Intergemeentelijk Bestemmingsplan, de m.e.r.-procedure (en het MER) en de Landbouw Effect Rapportage (LER) is een nader archeologisch vooronderzoek uitgevoerd. Dit vooronderzoek waarvan hier de rapportage voorligt, dient als input voor de effectbeschrijving en de effectvergelijking van de bestaande situatie met het basisalternatief en de inrichtingsvarianten die in het Masterplan en Beeldkwaliteitsplan Wieringerrandmeer (2007) worden voorgesteld (*kaartbijlage 2*).² Het betreft in eerste instantie een gedetailleerde bureau- en bronnenstudie, leidend tot een archeologische risicokaart. In een volgend stadium zal hieraan in het kader van de verplichtingen die voortvloeien uit de Wet op de Archeologisch Monumentenzorg (Wamz 2007) nog inventariserend archeologisch veldonderzoek moeten worden toegevoegd.

In het kader van het Masterplan en het Integraal Effect Rapport (IER) heeft al een cultuurhistorisch onderzoek op hoofdlijnen plaatsgevonden waarin ook enkele aanzetten voor de archeologische verwachting zijn gegeven op basis van een archeologische inventarisatie uit 2005.³ Dit onderzoek is echter onvoldoende toegespitst op de archeologie om het opstellen van het MER en het intergemeentelijke bestemmingsplan voldoende te faciliteren.

1.2 Indeling van het rapport

Het rapport kent de volgende indeling. Na het inleidende hoofdstuk wordt in hoofdstuk 2 de methodiek beschreven die ten grondslag ligt aan het opstellen van de risicoanalyse. Het onderzoek heeft bestaan uit verschillende deelstudies waarvan de aanpak en het gebruikte bronnenmateriaal wordt beschreven.

In de hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de uitkomsten van de verschillende deelonderzoeken. Omdat bij de verwachtingenkaart het accent sterk op de relatie archeologie en landschap is komen te liggen, wordt relatief veel aandacht geschonken aan de geologische, bodemkundige en paleogeografische ontwikkeling van het projectgebied. In hoofdstuk 5 wordt ingegaan op de samengestelde archeologische verwachting. Hoofdstuk 6 benoemt de mogelijke mariene erosie en landbouwkundige verstoringen en is van belang omdat momenteel deze kennis (nog) ontbreekt. Hoofdstuk 7 en hoofdstuk 8 gaat respectievelijk in op de kansen en risico's van het project in relatie tot de archeologie en de noodzakelijke vervolgstappen. Tot slot volgt een overzicht van de geraadpleegde literatuur. Bijlagen 1 en 2 bevatten in tabelvorm een overzicht van alle geregistreerde archeologische waarnemingen (Archis2) en een overzicht van de gewaardeerde archeologische terreinen (AMK).

² Het Schorrenplan, vastgesteld door de gemeenten Wieringermeer en Wieringen in resp. juni en juli 2007 (Palmboom, van den Bout & Strootman 2007); kaartbijlage 9 is een werkversie.

³ Strootman Landschapsarchitecten 2007; Bongers & Jelsma 2005.

1.3 Dankwoord

Aan het onderzoek hebben een aantal personen en instanties informatieve bijdragen geleverd. Wij noemen: mevrouw W. van Dijk (RACM), mevrouw M.E. Haersma Buma (Provincie Noord-Holland), de heer H. van Helden (Provincie Noord-Holland), mevrouw I. Hoogenbosch-Glas (Wieringerwerf), de heer M. Kosian (RACM), de heer G. Mauro (RACM), de heer R. Oosting (RACM), mevrouw A.D.C. Otte-Klomp (RACM), mevrouw C. Soonius (RAAP), mevrouw W. van der Wens-Poulich (RACM).

Vestigia is al deze personen zeer dankbaar dat zij hun kennis over de archeologie van het projectgebied Wieringerrandmeer beschikbaar wilden stellen. Op eventuele fouten in het rapport kunnen zij niet worden aangesproken. Hiervoor is slechts Vestigia verantwoordelijk.

2 Methodiek

2.1 Algemeen

Het feitelijk onderzoek heeft bestaan uit fysisch-geografisch, cartografisch en archeologisch bureauonderzoek, gevolgd door een ruimtelijke vertaling van de uitkomsten ervan. Daarbij is gebruik gemaakt van gepubliceerde monografieën, kaarten, artikelen en rapporten en de oorspronkelijke gegevens van vondstmeldingen en waarnemingen voorhanden bij de gemeenten en de RACM. Ook is gebruik gemaakt van een digitale versie van de ongepubliceerde geologische kaart van de top van het Pleistocene (TNO-NITG) en van kaarten samengesteld door M. Koslan, RACM. Er heeft geen nieuw historisch bronnenonderzoek plaatsgevonden. Het onderzoek is om praktische redenen opgesplitst in een aantal deelonderzoeken die ieder een eigen invulling hebben gekregen. Deze deelonderzoeken waren:

- landschapsanalyse, kaartbeelden;
- archeologische inventarisatie (waarnemingen, terreinen, onderzoek, trefkans);
- kennislacunes, erosie en verstoringen;
- opstellen van het verwachtingsmodel en de risicokaart;
- detailonderzoek wierdijk.

Hieronder wordt een korte samenvatting gegeven van de gevolgde onderzoeksmethodiek voor de verschillende deelonderzoeken. In de hoofdstukken daarna volgen de resultaten van het onderzoek.

2.2 Landschapsanalyse

De bouwstenen voor de risicokaart zijn afgeleid uit een beredeneerde selectie van de beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten en historische kaartmateriaal. Daarom is binnen dit onderdeel veel aandacht besteed aan het analyseren en combineren van beschikbare bodemkundige en geologische gegevens. Hiervoor is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- bodemkaart van Nederland, Stiboka, schaal 1:50.000 (kaartblad 14 Oost);
- digitale kaart van de top van het Pleistocene (TNO-NITG);
- de geologische kaart van het waddengebied 1:200.000 (Koopstra 1977);
- de bodemkundige Bouwvoor kaart van den Wieringermeerpolder 1:25.000 (Zuur 1936);
- geomorfologische kaart (schaal 1:50.000);
- GBKN (Grootschalige Basiskaart Nederland) van de gemeenten Wieringen en Wieringermeer met een bruikbaar schaalbereik van 1:500 tot 1:5.000;
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), 5x5m grid;
- kadastrale minuten uit circa 1832 via de website www.warwaswaar.nl, met een schaal van circa 1:1250. Deze kaarten zijn gebruikt om sommige oude waterlopen, wegen en bebouwing te bestuderen;
- topografische kaart uit ca. 1850.

Alle relevante kaartinformatie is gedigitaliseerd binnen MapInfo en/of ArcView, en vormde de basis voor de definiëring van de landschappelijke eenheden en verwachtingszones binnen een geografisch informatiesysteem. Alle beschrijvende informatie is als attribuut aan de betreffende kaartlaag gekoppeld. De projectie van de archeologische vindplaatsen op deze deelkaarten biedt de eerste aanknopingspunten voor het analyseren van de relatie tussen nederzittingskeuze en landschappelijke elementen.

2.3 Archeologische inventarisatie

Voor de invoer van Archis-gegevens is een database opgezet die buiten de RACM-webserverapplicatie om gebruikt kon worden. De structuur van Archis2 is aangehouden voor de databases. Dit onderzoek heeft bestaan uit een inventarisatie van alle relevante vondstmeldingen en onderzoeksgegevens binnen het intergemeentelijke projectgebied. Bovendien is een relevante literatuurlijst aangelegd.

Gebruik is gemaakt van:

- waarnemingen geregistreerd in Archis2;
- Archeologische Kroniek Noord-Holland;
- inventarisatierapport van De Steekproef (Bongers & Jelsma 2005);
- navraag bij onderzoeksinstituten die binnen de gemeenten Wieringen en Wieringermeer actief zijn geweest (o.a. ROB/RACM, Rijksdienst IJsselmeerpolders);
- bibliotheekcatalogus RACM;
- amateurarcheologen.

Alle waarnemingen zijn gescreend op locatiegegevens, jaar van onderzoek, aard van de waarneming of onderzoek, plaats van de documentatie en de uitvoerende instantie. Alle gegevens zijn gedigitaliseerd en opgenomen in een MapInfo-tabel.

In aanvulling op de archeologische gegevens is op basis van historisch kaartmateriaal en publicaties gezocht naar de ligging van historische relictten, zoals molens, waterlopen en dijken in het gebied. Desondanks is de inventarisatie niet uitputtend geweest, maar moet als indicatief beschouwd worden.

2.4 Kennislacunes, erosie en verstoringen

Voor het opstellen van het verwachtingsmodel is een inzicht in kennislacunes van belang. Daarnaast zijn in fysieke zin de locatie en diepte van bekende bodemverstoringen en ontgravingen belangrijk.

Gebruik gemaakt is van:

- Archeologiebalans 2002 (ROB);
- Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (www.noaa.nl);
- navraag bodemsaneringen uitgevoerd binnen de gemeenten Wieringen en Wieringermeer;
- archeologisch vooronderzoek dat is uitgevoerd binnen de genoemde gemeenten.

2.5 Opstellen van het verwachtingsmodel

De uitkomsten van de deelinventarisaties die beschreven zijn in de hoofdstuk 3 en hoofdstuk 4 staan aan de basis van het verwachtingsmodel. Het afgrenzen van verwachtingsgebieden is in het geval van het Wieringerrandmeer bijzonder lastig omdat door de pleistocene en holocene laagopenvolging niet zondermeer het zogenaamde stapelprincipe gehanteerd kon worden. Verschillende deelkaarten zijn 'impressionistisch' met elkaar vergeleken om te komen tot logische zoneringen. Aan de bodemkundige en geologische eenheden is een algemene archeologische trefkans voor vondsten en vindplaatsen vanaf de prehistorie tot en met de Middeleeuwen en Nieuwe tijd gekoppeld. Vervolgens is deze zonering genuanceerd op basis van de erosiegegevens, de cultuurhistorische informatie en de huidige inrichting van het landschap.

De archeologische verwachtingen (risico's) worden uiteindelijk samengevat in hoofdstuk 5 en in beeld gebracht in *kaartbijlage 10*. Verder wordt naast de risicokaart aanvullende informatie cartografisch weergegeven (*kaartbijlagen 1-9*):

- alle archeologische vindplaatsen uit Archis2 en het archief van de gemeente en lokale amateurs (Hierbij gaat het zowel om de gewaardeerde vindplaatsen als om de overige terreinen en losse vondsten.);
- de belangrijkste mariene geul op basis van de analyse van het historische kaartmateriaal;
- de terreinen waar archeologisch vooronderzoek heeft plaatsgevonden;
- historische wegen en waterlopen;
- de cultuurhistorische objecten uit de gemeentelijke monumentenlijst en uit de Objectendatabase (ODB) van de RDMZ vallen buiten deze opdracht.⁴

De meeste bekende archeologische vindplaatsen en waarnemingen liggen geconcentreerd in een gebied ten noorden van het projectgebied op de hogere delen van Wieringen. Dit is het gebied dat traditioneel de meeste archeologische aandacht heeft gekregen. Het projectgebied zelf is eigenlijk nog een 'witte vlek' waarvan weinig archeologische gegevens bekend zijn. Nadere invulling en analyse van de landschappelijke eenheden op de diverse deelkaarten kan daarom belangrijke aanvullende aanwijzingen opleveren voor de begrenzing van de verwachtingszones, er vanuit gaande dat deze eenheden mede bepalend zijn geweest voor de locatiekeuzes van onze voorouders.

De gebruikte kaarten bestaan, op enkele digitale kaarten na, alleen in papieren versie en zijn voor dit project gescand en vervolgens gevectoriseerd en gegeorefereerd (zodanig gedraaid dat deze in de juiste positie ten opzichte van het RD stelsel komt te liggen). Met name de maritieme kaarten hebben een grote vertekening omdat ze meestal vanuit een 'zeeperspectief' zijn vervaardigd. Ten gevolge van veroudering van het papier kunnen kaarten vervormd zijn geraakt. Hoewel de grootst mogelijke zorg aan het digitaliseren is besteed, komt die vervorming terug in de digitale kaart als 'misplaatsing' van objecten. Ook het digitaliseren zelf levert een fout op ter grootte van 0,5 mm in de kaart, die bij een schaal van 1:50.000 resulteert in een standaard fout van 25 meter in het terrein. De keur aan kaarten en kaartschalen werkt evenmin bevorderlijk voor de nauwkeurigheid. Neem daarbij de onnauwkeurigheid waarmee de eenheden op de 1:50.000 kaarten zijn getekend en dat maakt dat de begrenzingen op de risicokaart met de nodige terughoudendheid dienen te worden gehanteerd. Dit betekent dat een grens zoals die op de kaart in dit rapport voorkomt in het terrein 100 tot 150 meter kan afwijken.

⁴ Overigens zijn deze nauwelijks relevant voor het projectgebied.

3 Geologische ontwikkeling en landschapsreconstructie

3.1 Algemeen

Het voormalige eiland Wieringen ligt als een rots in de branding op het snijvlak van twee werelden, het Noord-Nederlandse waddenlandschap in het noorden en het polderlandschap van Holland en de voormalige Zuiderzee in het zuiden.

Geologisch gezien maakt Wieringen samen met Texel als 'topjes van een ijsberg' onderdeel uit van een veel groter pleistoceen landmassief dat op een diepte van ca. 3 m onder NAP bevindt, het zogenaamde Texel's Hoog.⁵ Dit landmassief is gevormd in de voorlaatste ijstijd (het Saalien) en vormde na de laatste ijstijd (het Weichselien) samen met Gaasterland in de provincie Friesland de waterscheiding tussen het afwateringsgebied van de Vecht in het zuiden en het Boorne-gebied in het noorden.⁶ Bij de vorming van de Noordzee gedurende het Holocene ontstaan in beide afwateringsgebieden geuldebekkens. Stroomgeulen vanuit het zuidelijke Vechtbekken bereiken Wieringen in de periode van 6500 tot 3800 BP.⁷ Door de vorming van strandwallen sluit de kust zich en vullen de geulen zich op. Vanaf 3800 BP komt uitgebreide veenvorming op gang, waardoor Wieringen als een eiland in een immens veengebied komt te liggen.⁸

Vanaf de late prehistorie en de Romeinse tijd wordt het veengebied aangetast door een voorloper van het IJsselmeer, het Almere, die in verbinding komt te staan met een zich nieuw vormend geulsysteem vanuit het noordelijke Boorne-gebied. Omstreeks 800 na Chr. bereikt dit water de 'noordkust' van Wieringen.⁹ Tweehonderd jaar later ligt er ten zuiden van Wieringen een meer en omstreeks 1350 is Wieringen een echt eiland geworden. Dit eiland is groter dan de huidige keileemopduiking omdat het omringd is door restanten van het veengebied en door wadplaten en slikken. In de Middeleeuwen is Wieringen een echt eiland.

Een blik op de kaart met landaanwinningen in de provincie Noord-Holland maakt in een opslag duidelijk dat Wieringen pas zeer laat, in de 19^e eeuw en 20^e eeuw, vanuit het zuiden weer tot het polderlandschap van Noord-Holland is gaan behoren.¹⁰ Het gebied van de Anna Pauwlonapolder is in 1846 bedijkt, evenals een aanwas-gebied bij Wieringen zelf, de Polder Waard-Nieuwland. Uiteindelijk als laatste is in 1934 de Wieringermeer in cultuur gebracht als onderdeel van de Zuiderzeewerken.¹¹

Geologische kaart

De geologische kaart (met verkennend karakter) op schaal 1:200.000, die als Bijlage 4-West is opgenomen in Van Staalduinen (1977), geeft onvoldoende detailinformatie. Wel is te zien dat naar het zuiden toe het keileem en dekzand van Wieringen verdwijnt onder Holocene afzettingen (veen en klei).

⁵ Van der Spek 1996, Fig. 2.

⁶ De Gans & van Gijssel 1996, Fig. 5.

⁷ De Mulder & Bosch 1982.

⁸ Zie de paleogeografische reconstructiekaartjes in: Lenselink & Koopstra 1994; Woltering 1996-1997; De Mulder et al. 2003 of Vos 2006.

⁹ Besteman et al 1994; Schoorl 1999; De Mulder et al. 2003, 79, fig. 58; Numan 2005, afb. 8.

¹⁰ Haartsen & ten Oever van Dijk 2002, afb. 14; Reh et al. 2005, 308.

¹¹ Onder andere: Van der Ven 2003, 237-260.

Bodemkaart

Sinds de inpoldering van de polder Waard-Nieuwland (1846) en de Wieringermeer (1930) is slechts geringe bodemvorming opgetreden (vaaggronden). Omdat de textuur van de mariene sedimenten sterk varieert van zand, zavel en klei, ogen de vaaggronden op de bodemkaart als een lappendeken van verschillende eenheden. In het oostelijk deel van het onderzoeksgebied bevindt zich lokaal veen aan het oppervlak (veengronden of moerige gronden).

De mariene afzettingen zijn kalkrijk met uitzondering van de afzettingen in de polder Waard-Nieuwland. Doordat de grond licht en kalkrijk is, is het grootste deel van het projectgebied geschikt voor akkerbouw. Daartoe is een groot deel van het onderzoeksgebied volgens de bodemkaart vergraven. Dit betekent zeer waarschijnlijk dat de gronden deels gediepploegd zijn. Volgens de bodemkaart is het noorden en oosten hiervan gespaard gebleven. Daardoor zijn de podzolbodems in het dekzand in de laatst genoemde gebieden waarschijnlijk niet verstoord.

De grondwaterstand is het hoogst in de polder Waard-Nieuwland (grondwatertrap III; GHG kleiner dan 40 cm, GLG 80 tot 120 cm). In de Wieringermeer komt het meest grondwatertrap VI (GHG 40-80 cm, GLG groter dan 120 cm) voor.

Geomorfologische kaart

In 1980 is een conceptkaart van Wieringen en directe omgeving beschikbaar gekomen.¹² De kaart is niet in de huidige studie betrokken omdat het Pleistocene deel van Wieringen geen onderdeel uitmaakt van het projectgebied. Bovendien is inmiddels het AHN beschikbaar.

3.2 Kaartbeelden

De geologische en bodemkundige ontwikkeling van het projectgebied Wieringerrandmeer, zoals die in de voorgaande paragraaf in algemene zin uiteen is gezet, wordt in deze paragraaf verder verfijnd en vertaald naar elkaar in tijd opvolgende kaartbeelden. De kaartbeelden zijn samengesteld uit verschillende bronnen. Het bronnenmateriaal loopt uiteen van geologische karteringen tot historisch kaartmateriaal. Elke bron heeft zijn eigen (on)nauwkeurigheid die hier weliswaar niet specifiek wordt besproken, maar uiteindelijk wel van belang is voor de betrouwbaarheid van de latere begrenzingen op de verwachtingen- en risicokaart.

1. Tot 5000 BP Keileem- en dekzandlandschap (top Pleistoceen) (kaartbijlage 1)

Kaartmateriaal Top Pleistoceen (digitaal NITG-TNO; schaal 1:200.000). Reconstructie geologie op basis van De Mulder & Bosch 1982, Fig. 17; Rappol 1991, Fig. 1.4; Lenselink & Koopstra 1994.

Landschap Omstreeks 7500 BP bereikt de Noordzee ongeveer de huidige kustlijn. Het projectgebied maakt onderdeel uit van het Pleistocene keileem- en dekzandlandschap, dat langzaam vanuit het zuiden onder invloed van de stijgende zeespiegel komt te staan.

2. Tussen 5000-4300 BP Vernatting van het keileem en het dekzand en getijdenlandschap (kaartbijlage 2)

Kaartmateriaal Reconstructie geologie op basis van De Mulder & Bosch 1982, Fig. 18 en 19; Van Heeringen & Theunissen 2001, afb. 19a.

Landschap Wieringen ligt ingebed in een veengebied. Via het zeegat van Bergen, dat rond 4900 BP ontstaat, loopt een groot aantal getijdengoeulen in noordelijke richting tot vlak ten zuiden van de Pleistocene opduiking van Wieringen.

¹² J. A.M. ten Cate, Stichting voor de Bodemkartering, rapport 1535.

3. Tussen 4300-3800 BP Getijdenlandschap

Kaartmateriaal Reconstructie geologie op basis van De Mulder & Bosch 1982, Fig. 20; Van Heeringen & Theunissen 2001, afb. 19b.

Landschap In een nieuwe fase van het getijdenlandschap breidt de invloed zich maximaal in noordelijke richting uit.

4. Tussen 3800-3000 BP Zich sterk uitbreidende veengroei

Kaartmateriaal Reconstructie geologie op basis van De Mulder & Bosch 1982, Fig. 21 en 22.

Landschap Het veen ten zuiden van Wieringen is tegen het keileem van Wieringen 'opgekropen'.

5. Tussen 3000-0 BP veenlandschap

Kaartmateriaal Reconstructie geologie op basis van De Mulder & Bosch 1982, Fig. 22.

Landschap Veengroei ten zuiden van Wieringen.

6. Tussen 550-950 na Chr. veenlandschap (kaartbijlage 3)

Kaartmateriaal Reconstructiekaart Vroege Middeleeuwen naar Besteman *et al.* 1994; Lenselink & Koopstra 1994; Numan 2005.

Landschap Het gebied rondom Wieringen is één groot veengebied. Ook in de laaggelegen gebieden, de kogen, groeit veen. Bij Den Oever raken de hogere delen van het keileem- en dekzandgebied het wadden- en kweldergebied.

7. Tussen 1000-1200 na Chr. zeeinvloed en ontwikkeling Marsdiep

Kaartmateriaal Reconstructie ontwikkeling Marsdiep: Schoorl 1990c;

Landschap De invloed van de zee doet zich gelden. Het veenlandschap ten zuiden van Wieringen wordt aangetast vanuit het oosten en het westen.

8. Omstreeks 1350 na Chr. verdrongen veenlandschap (kaartbijlage 4)

Kaartmateriaal Reconstructiekaart Nieuwe Kaart Hollands Noorderkwartier naar Lambooi 1987.

Landschap Het veengebied rond Wieringen is verdrongen en bestaat uit kwelders, slikken en geulen. Ter plaatse van de kogen zullen de eerste dijkstukken van de latere wierdijk zijn aangelegd.

9. Tussen 1515-1540 na Chr. opslibbing en kwelders

Kaartmateriaal Reconstructiekaart Schoorl 1990c, 62.

Landschap Het gebied van de latere inpoldering slibt steeds hoger op. De wierdijk is aanwezig.

10. Tussen 1541-1683 na Chr. Polder Nieuwland (kaartbijlage 5)

Kaartmateriaal

- (a) 1541 Cornelis Claesz./Hingman (Schoorl 1990b, 50-51; 1990c, 64) (*kaartbijlage 5*; 1. 'dit soude den nyeuwen dijk wesen; 2. 'dat vuytgeslagen laat men weder dijcken wilde ende is slyck'; 3. 'slyck');
- (b) 1552 Jan van Scorel (Schoorl 1990d, 70-71);
- (c) 1565 Cornelis de Hooghe (Schmal 1985, 30-31);
- (d) ca. 1570 Jacob van Deventer;
- (e) ca. 1570 Christiaan Sgrooten (Lambooi 1987, 16);
- (f) 1584 Lucas Janszoon Waghenae (Spiegel der Zeevaart) (Menne)
- (g) 1598 Zacharias Heyns (Hollandia uit Spiegel der Werelt)
- (h) 1627 Antonie Metius (Schoorl 1990c, 66);

- (i) 1630 Jodocus en Hendricus Hondius (Borger 1990, 11);
- (j) ca. 1650? Dirk Pietersz. Abbestee (Schoorl 1990d, 69);
- (k) 1662 Joan Blaeu (Schoorl 1990a, 30-31);
- (l) 1664 J.D. Soutman (Schoorl 1990d, 75);
- (m) 1666 Pieter Goos (Pascaarte vande Zuyder Zee, Texel ende Vliestroom alsmede 't Amelander-gat).

Landschap Onder invloed van eb en vloed wordt het noordelijk deel van het veengebied afgedekt met een kleilaag. Eerste inpoldering, ontstaan van nieuw cultuurlandschap.

11. Tussen 1684-1845 inundatiegebied (kaartbijlage 6)

Kaartmateriaal

- (n) eind 17^e eeuw Nicolas Visscher (Heslinga et al. 1985);
- (o) 1730 J.J. Dou (Reh et al. 2005, 39);
- (p) 1773 Jan Christiaan Sepp (De Vereenigde Nederlanden of Zeven Vrye Provinciën) (kaartbijlage 6);
- (q) 1781 L. den Berger (Reh et al. 2005, 93);
- (r) 1799 HM Admiralty (Dutch MEN of WAR Surrendered in the Nieuve Diep tot the Admirals DUNCAN & MITCHELL Augt 30 1799).

Landschap Het ingepolderde gebied wordt weer door de zee overspoeld.

12. Tussen 1846 tot 1930 polder Waard-Nieuwland (kaartbijlage 7)

Kaartmateriaal

- (s) 1846 Nieuwe bedijking: Waard Nieuwlandpolder (Het Nieuwland);
- (t) 1858 Veldminuut Eiland Wieringen (www.watwaswaar.nl);
- (u) 1878 Chromotopografische Kaart (zoals afgebeeld in o.a. Palmboom, Van den Bout & Strootman 2007).

Landschap Nieuwe inpoldering: polder Waard Nieuwland heeft een centraal gelegen Hoofdweg en enkele loodrecht daarop staande zijwegen (Oosterlanderweg, Kaapweg en Burgerweg). Verder telt de polder ruim tien boerderijen, waaronder de Oosthoeve, Middenhoeve en Westhoeve).

13. Tussen 1930 en heden polder Waard-Nieuwland en inpoldering Wieringermeer (onderliggende topografie alle kaartbijlagen)

Kaartmateriaal Topografische kaarten Topografische dienst, etc. Bodemkartering Wieringermeer Zuur 1936.

Landschap Huidig cultuurlandschap.

4 Archeologische waarden en verwachtingen

4.1 Onderzoeksgeschiedenis

Een lange traditie van archeologisch onderzoek is op Wieringen en in het noordelijk deel van de Wieringermeer niet aanwezig. Wel verschenen in de loop der jaren, voornamelijk na de Tweede Wereldoorlog, diverse artikelen die zich naast archeologie vooral richten op de geologische ontwikkeling van het gebied.¹³ Verspreide artikelen gaan in algemene zin in op de bewoning in de prehistorie en de Middeleeuwen.¹⁴ Een specifieke onderzoekstraditie met betrekking tot de Kop van Noord-Holland is te onderscheiden in de historisch-geografische reconstructies van het gebied op basis van historisch kaartmateriaal.¹⁵

In de periode 1976 tot 1989 is een archeologische veldkartering uitgevoerd in het gebied van de pleistocene kern (ten noorden van het projectgebied) waarbij 3,5 km² van het circa 20 km² grote gebied is belopen (ca. 17,5 %).¹⁶ De toegankelijkheid was gering omdat het gebied grotendeels in gras lag (en nog steeds ligt). Er werden 113 vindplaatsen geregistreerd (Midden-IJzertijd 6; Late IJzertijd-Romeinse Tijd 7; Vroege Middeleeuwen 40 en Late Middeleeuwen 104). De vindplaatsen komen verspreid over het gehele gebied voor.

In 1996 werd bij Westerkleef een spectaculaire zilverschat gevonden, in 1999 en 2001 gevolgd door een tweede zilverbondst. Beide vondsten dateren uit de 9^e eeuw en hebben het onderzoek naar en de publieke belangstelling voor de periode van de aanwezigheid van Vikingen op Wieringen sterk doen toenemen.

De ontdekking van een eikenhouten kano uit de tijd van de hunebedbouwers tijdens werkzaamheden in het natuurgebied Dijksgatsweide in 2007 heeft voor de Wieringermeer de potentie voor de archeologie duidelijk gemaakt (*afbeelding 1*).¹⁷

Het pleistocene oppervlak ligt hier dicht onder het maaiveld. In dit gebied was eerder ook al een vuurstenen bijl gevonden bij het uitbaggeren van een sloot.¹⁸

4.2 Waarnemingen, gewaardeerde terreinen en inventariserend onderzoek

Waarnemingen

Hoewel de wierdijk de noordelijke begrenzing van het projectgebied Wieringerrandmeer vormt, zijn de waarnemingen tussen de wierdijk en de Rijksweg/Parallelweg (N99) wel meegenomen omdat in dit gebied mogelijk flankerende maatregelen (nieuwe ontsluitingswegen e.d.) noodzakelijk zijn. De waarnemingen zijn overgenomen uit de Archis2-database van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) (*kaartbijlage 8*). Wanneer we het kaartbeeld bekijken valt onmiddellijk op dat de afdekking met jongere sedimenten en de onderzoeksgeschiedenis tot gevolg dat slechts weinig waarnemingen geregistreerd staan in het eigenlijke projectgebied. Bovendien blijken

¹³ Geologische ontwikkeling o.a. (zie ook andere artikelen in de literatuurlijst): Pons 1962; Koopstra 1977, de Mulder & Bosch 1982; Rappol 1991; de Gans & van Gijssel 1996.

¹⁴ Bijvoorbeeld (zie ook andere artikelen in de literatuurlijst): Blok 1962, Van der Heide 1962, Besteman 1990, Numan 2005.

¹⁵ Zie de vele publicaties van H. Schoorl in de literatuurlijst.

¹⁶ Woltering 1990; Jaarverslagen ROB 1989, 25 26 en eerdere jaren.

¹⁷ Henk 2006.

¹⁸ Archis waarnemingsnummer 8048; Bongers & Jelsma 1990, 14.

Afbeelding 1 Gedeputeerde Sacha Baggerman (rechts) bekijkt in april 2008 samen met Laura Koehler (RACM, midden) de voortgang van het conserveringsproces van de kano van Dijksgatsweide bij de RACM in Lelystad.

waarnemingen foutief geplaatst. Als ondergrond is de IKAW 3e generatie afgebeeld. De verwachtingscategorieën zijn gebaseerd op de bodemkaart en archeologische informatie van (deels) buiten het projectgebied. De hoge verwachting voor gebiedjes in het zuiden is niet goed verklaarbaar.¹⁹ Aan het verwachtingsbeeld van de IKAW in het projectgebied wordt in het kader van deze rapportage weinig feitelijke betekenis toegekend. In het onderstaande worden de waarnemingen per hoofdperiode kort besproken.

Paleolithicum en Neolithicum

De keileem- en dekzandhoogte van Wieringen is mogelijk in het Midden- of Laat-Paleolithicum bezocht, getuige de vondst van een vuurstenen schaaaf.²⁰ Uit het Neolithicum is een bijltje bekend dat bij het graven van een sloot te voorschijn is gekomen (waarnemingsnummer 18504). Na de ontdekking van de eikenhouten kano in het natuurgebied Dijksgatsweide in 2007 is door RAAP een verkennend booronderzoek in de onmiddellijke omgeving uitgevoerd.²¹ De kano is geborgen en wordt geconserveerd (afbeelding 1). In een van de boringen is op ca. 4 m onder NAP vuursteen gevonden, dat mogelijk 'gelijktijdig' met de kano is.²² In de top van het Pleistoceen op ca. 6 m onder NAP is vuursteen met windlak gevonden in een paleosol (ouderdom niet bekend maar zeker Laat Paleolithicum).²³

¹⁹ Maar waarschijnlijk deels gebaseerd op de bodemkaart van Zuur (1936).

²⁰ Van Duinen 1996.

²¹ Persoonlijke mededeling C. Soenius, RAAP-West.

²² Boring 8; coördinaten 132.975/546.438. NAP hoogte bij benadering

²³ Boring 15; coördinaten 132.928/546.416. NAP-hoogte bij benadering.

Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd

De veldkartering heeft spaarzame aanwijzingen opgeleverd voor nederzettingen uit deze periode. Op grond van een vergelijking met de bewoningsgeschiedenis van Texel, mag worden verondersteld dat het gebied in deze periode wel degelijk vrij intensief bewoond was.²⁴ In het noordelijk deel van het projectgebied zijn vondsten te verwachten, maar vooralsnog niet bekend.

Vroege Middeleeuwen

Zeker in het westelijk deel van het projectgebied ten zuiden van Westerklijf is de kans op vroegmiddeleeuwse vondsten en/of vindplaatsen aanwezig.

In 1996 werd namelijk bij Westerklijf vlak ten noorden van de wierdijk een spectaculaire zilvervondst gedaan (Westerklief I; totaal 1663 gram kg zilver; ca. 850 na Chr.).²⁵ De schat bestaat uit sieraden, baren edelmetaal en munten. De schat is met een bos gras door een Deense Noorman in een aardewerken pot in de grond gestopt. In 1999 en 2001 werd bij Westerklijf een tweede zilvervondst ontdekt (Westerklief II; 450 gr.; ca. 880 na Chr.).²⁶ Door de samenstelling van deze tweede zilvervondst, met hakzilver en vooral Arabische munten, is de zilverschat Westerklijf II representatief voor de laat 9e eeuwse en de 10e-eeuwse zilverdepots in Scandinavië. In de talrijke 10e-eeuwse schatvondsten neemt het aandeel van het hakzilver sterk toe. Dit wordt verklaard door de verandering van de economische functie van het zilver, dat in toenemende mate als gewichtsgeld wordt gebruikt. Ook de zilverschat Westerklijf II kan gezien worden als het verzamelde kapitaal van een Scandinaviër en is een afspiegeling van het gewichtsgeld dat in Scandinavië in omloop was. De tweede vondst staat in sterk contrast met Westerklijf I, die met haar complete sieraden en zware baren meer kenmerkend is voor de traditionele, oudere Scandinavische schatvondsten waarvan de sociale en rituele functie belangrijker is.

Opvallend genoeg markeren de dateringen van beide schatvondsten het begin en het einde van de periode waarin Denen onder leiding van Rorik en Godfried het voor het zeggen hadden in westelijk Frisia. De vondst Westerklijf I kan in verband worden gebracht met deze Deense overheersing en geïnterpreteerd worden als uit het noorden meegebrachte zilver van een Deen die van plan was zich voor langere tijd op Wieringen te vestigen, en daartoe in de gelegenheid was door Roriks belening met gebieden in westelijk Frisia. Het verschil in datering en de samenstelling en functie van de beide vondsten maken duidelijk dat er in de dertig jaar tussen 850 en 880 meerdere Denen op Wieringen verbleven. Gezien hun machtspositie in die periode is dit niet verwonderlijk. Wieringen was voor de Denen een uitgelezen steunpunt met een veilige eilandpositie. De aanwezigheid van uitgestrekte Karolingische domeingoederen was van belang voor de proviandering. De strategische ligging aan de doorgaande vaarroute over Vlie, Almere en Vecht naar Dorestad bood zowel goede verbindingen binnen hun territorium als mogelijkheden voor operaties overzee. De aanwezigheid van Denen op Wieringen wordt behalve door de Scandinavische schatvondsten verder onderbouwd door nieuwe muntvondsten van Arabische munten verspreid over het voormalige eiland.

Late Middeleeuwen

Beide Archis-waarnemingen met een datering in de Late Middeleeuwen die in de Polder Waard-Nieuwland zijn gelokaliseerd, zijn daar foutief geplaatst. Volgens de locatiebeschrijving betreft het hier veldkarteringsresultaten bij Noordburen (waarnemingsnummer 18190) en Oosterbuurt/Hippolytushoef (Hofweg; waarnemingsnummer 18200). Ook twee

²⁴ Woltering 1996-1997.

²⁵ Besteman 1997.

²⁶ Besteman 2002.

veldkarteringswaarnemingen in de Wieringermeer (waarnemingsnummers 2082 en 18193) zijn foutief en liggen feitelijk meer westelijk bij Westerkleef. In het Robbenoordsebos is een verspoeld randfragment Karolingisch draaischijfaardewerk gevonden (waarnemingsnummer 15037). Afgezien van maritieme vondsten ligt binnen het projectgebied nog een waarneming dicht tegen de wierdijk ten oosten van De Hoelm. Het betreft kogelpotaardewerk uit een veenlaag (waarnemingsnummer 18505). De vindplaats staat ongetwijfeld in relatie tot bewoningsactiviteit direct aan de noordzijde van de wierdijk.

Een van de twee watermolens van de eerste polder (1551-1683) is bij de aanleg van het Amstelmeerkanaal aangetroffen (*afbeelding 2*; onderzoek RMO, W.C. Braat).²⁷

In voornamelijk het oostelijk deel van het projectgebied in de Wieringermeer ten zuiden van de wierdijk zijn een aantal meldingen van schaapswrakken bekend. Ze stammen uit de periode van voor de drooglegging van de Wieringermeer in 1930. Het gaat om de posities van twee wrakken in het projectgebied zelf (waarnemingsnummers 408409 en 408410) en vijf (mogelijke) posities direct ten oosten en zuiden van het projectgebied (mogelijk: waarnemingsnummers 402743, 402744 en 402745; zeker: waarnemingsnummers 400418 en 408412). Op kavel E93 (Hipplytushoeve) is een kanonskogel gevonden die volgens zeggen afkomstig is van de zeeslag bij Wijdenes op 10 oktober 1573 waarbij de Geuzen zegevierden over de Spaanse vloot.

Afbeelding 2 Fundering watermolen gevonden bij de aanleg in het Amstelmeerkanaal (30 april 1930).

²⁷ Perceel niet exact bekend, ter hoogte van E96-E103. Met dank aan mw. I. Hoogenbosch-Glas voor de foto en de informatie (krantenartikel Het Vaderland, 30-04-1930).

Gewaardeerde terreinen

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK/Archis2)²⁸ en de daarvan afgeleide Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)²⁹ komen ten zuiden van de Rijksstraatweg/Parallelweg (N99) tien terreinen van hoge archeologische waarde voor. Deze terreinen liggen buiten het eigenlijke projectgebied, maar wel in het gebied van mogelijk flankerende maatregelen (ontsluitingswegen e.d.). Het meest zuidelijk van de tien terreinen (AMK-terrein 1787) bestaat uit de 'wierdijk', die door de provincie Noord-Holland als provinciaal monument is aangewezen (zie hierna paragraaf 4.3). Op de Cultuurhistorische Waardenkaart van de Provincie Noord Holland wordt de waarde als volgt verwoord: 'Aangezien de dijk in zowel wetenschappelijk, cultuurhistorisch als cultuurlandschappelijk opzicht een belangrijke bijdrage levert aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van de dijk nagestreefd.

De overige 9 terreinen zijn als volgt te karakteriseren (kaartbijlage 8):

1779 Hippolytushoef-Klieverbogel Hollebakweg

Tijdens de veldkartering is hier een concentratie aardewerkscherven en brokken natuursteen uit de (Vroege) IJzertijd gevonden. Tot de aardewerkscherven behoren twee fragmenten met geometrische lijnversiering. De donkergrijze zandige cultuurlaag met een dikte van 20-30 cm ligt direct onder de bouwvoor.

11844 Westerland-Zandkuilweg; 11845 Westerland; 11846 Westerkleef-De Hoelm

Op basis van een veldkartering (en metaaldetectie) uitgevoerd in 1995/1996 wordt verwacht dat zich in de ondergrond goed geconserveerde overblijfselen uit de Late Middeleeuwen bevinden.

1797 Westerland-Zuiderkerkerlaan

Kerk van Westerland (later gesticht Hippolytushoef en Oosterland); de parochie wordt voor het eerst vermeld in een oorkonde van 1310.³⁰ Verwacht wordt dat zich in de ondergrond resten van begravingen, maar mogelijk ook voorgangers van de huidige kerk bevinden.

14949 Westerland

De begrenzing van deze historische kern van Westerland op het kadastrale minuutplan uit 1828 (Westereind, sectie D, blad 1, percelen 1 t/m 175). De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de aangetroffen of te verwachten aanwezigheid van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.

1785 Westerland-Scheltenburgerlaan

Terrein met een ophogingspakket dat in de loop der eeuwen is ontstaan (laat-middeleeuwse cultuurgrond). Hieronder bevindt zich een lemig bewoningspakket met een dikte van maximaal 20 cm.

1786 Westerkleef-Hollebakweg/Varken;rasweg

Terrein met een lemig ophogingspakket (plaatselijk 45 cm dik, met houtskool) dat in de loop der eeuwen is gevormd (laat-middeleeuwse cultuurgrond).

²⁸ Te bereiken via www.racm.nl.

²⁹ Haartsen & ten Oever-van Dijk 2002.

³⁰ Numan 2005, 188.

1780 Westerklijf-Hoelmerdijk/Hoelbalweg

Terrein waar tijdens de veldkartering een schervenconcentratie is gevonden. Ter plaatse zijn geen boringen gezet, maar het is zeer waarschijnlijk dat op dit terrein sporen uit de Middeleeuwen aanwezig zijn.

Inventariserend onderzoek

De in september 2007 in werking getreden Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) stelt vooronderzoek verplicht bij een planoppervlak grote van 100 m² en dieper dan 50 cm en heeft geleid tot inventariserend onderzoek (bureauonderzoek en verkennend booronderzoek). Vooruitlopend op de inwerkingtreding van de wet heeft dergelijk onderzoek plaatsgevonden vanaf 2003. Het meeste inventariserende onderzoek concentreert zich ten noorden van het projectgebied ter plaatse van de pleistocene kern van Wieringen. In het projectgebied zelf gaat het om een klein booronderzoek in het Robbenoordbos in 2003 waarbij geen archeologische waarden zijn aangetroffen (onderzoeksmeldingsnummer 9141).³¹ Tussen het projectgebied en de Rijksstraatweg/Parallelweg (N99) gaat het om acht onderzoeken (locaties te raadplegen op Archis2) (tabel 1).

Onderzoeks-meldingsnummer	Jaar	Literatuur	Resultaat
5747	2003	Jelsma & Tulp	ondergrond grotendeels verstoord
5751	2003	Jelsma & Tulp	verspoeling keileem
6732	2004	Groen-Lubbers & Jelsma	verstoord bodemprofiel
7808	2004	Houkes & Maas	podzol verstoord; ME-dek
24724	2007	(De Steekproef)	bureauonderzoek, advies: boringen
24725	2007	(De Steekproef)	bureauonderzoek, advies: boringen
27583	2008	(Becker en Van de Graaf)	boringen, advies: proefsleuven
30357	2008	(Becker en Van de Graaf)	proefsleuven

Tabel 1 Onderzoeken in Archis-database

De onderzoeken in 2003 en 2004 maken duidelijk dat rekening gehouden moet worden met plaatselijke verstoring van het bodemprofiel. Met betrekking tot het onderzoek in 2007 en 2008 zijn nog geen gegevens in de database opgenomen.³² De resultaten geven vooralsnog geen aanleiding het bestaande beeld van de bewoning te wijzingen.

4.3 Wierdijk

Inleiding

Het westelijke deel van wat nu bekend staat als de wierdijk, de oorspronkelijk buitenwaterkerende Hoelmerdijk³³ is vermoedelijk aangelegd met het oog op de inpoldering van de Westerlanderkoog. Het oostelijke deel, de Hippolytushoeverdijk, Stroeverdijk, Oosterlanderdijk en Horndijk³⁴, is vermoedelijk aangelegd met de inpoldering van de Hippolytushoeverkoog en Oosterlanderkoog. Hoewel de dijk in de loop van de tijd wel verzwakt zal zijn, en de samenhang met het buitenwater verloren is gegaan

³¹ Koopmanschap 2004.

³² Geraadpleegd op 23 september 2008.

³³ Haartsen & ten Oever-van Dijk 2002; Cultuurhistorische Waardenkaart nr. NKT103G.

³⁴ Haartsen & ten Oever van Dijk 2002; Cultuurhistorische Waardenkaart nr. NKT104G.

door de inpoldering van de Polder Waard-Nieuwland, is de gehele dijk zeer kenmerkend voor de landschapsgenese van Wieringen. De dijk is sinds 1986 een provinciaal monument³⁵ en wordt op de Archeologische Monumentenkaart als terrein van hoge archeologische waarde weergegeven.³⁶ Vanuit landelijk historisch geografisch perspectief wordt de dijk als uiterst zeldzaam betiteld.³⁷

Historie

Volgens een oorkonde van graaf Willem III zullen er in de 14^e eeuw ter plaatse van de laaggelegen kogen aan de zuidkant van de keileem- en dekzandhoogte van Wieringen dijken aanwezig zijn geweest.³⁸ Aannemelijk is dat voor deze dijken (deels) wier werd gebruikt. De oudste historische vermelding voor het gebruik van wier dateert uit 1319 in verband met de dijkbouw in West-Friesland. Ook archeologische waarnemingen van wier uit omstreeks 1300 zijn bekend (o.a. Barsingerhorn, Westfriese Omringdijk). Voor de wierdijk op Wieringen zijn de meeste historische gegevens voorhanden in verband met een octrooi voor de versteviging van de dijk naar aanleiding van herhaalde overstromingen in de periode 1509-1514.³⁹

Wierdijken zijn in de Middeleeuwen op vele andere plaatsen langs de voormalige Zuiderzee en de Waddenzee aangelegd. Zij functioneerden lange tijd naar behoren tot vanaf circa 1730 de paalworm toesloeg. De paalworm ruïneerde het houten paalwerk en vernietigde daarmee het skelet van de dijk. Vanaf die tijd werd besloten de buitenzijde van zeedijken te verstevigen met gestapelde Noorse of Duitse steen die uit Scandinavië en Duitsland werden aangevoerd.

Materiaal en constructie

Uit een polderreglement uit 1595 voor Texel zijn tal van bepalingen bekend over de constructie van wierdijken.⁴⁰ Zo mocht alleen groen zeegras van voldoende lengte worden gebruikt dat niet langer dan vier dagen tevoren was opgevist. Het wier werd in de lengterichting op een laag riet in een sleuf van 2 m breed en 2 m diep gelegd, en aan binnen en buitenzijde steil opgebouwd tot twee meter boven het maaiveld. De dijk werd aan de buitenzijde in vorm gehouden met een rij palen, die verticaal of enigszins hellend in de grond waren gezet. Aan de landzijde werd een zandlichaam aangebracht. Bij afwezigheid van zuurstof (verzadigd van water) blijkt zeegras bijzonder ongevoelig voor verrotting. Bovendien zijn bundels zeegras buitengewoon stormvast omdat ze een verende eigenschap hebben. Zeegras werd tot subrecent in de Waddenzee geoogst voor matrassvullingen e.d.⁴¹ Tot 1930 kwamen in de ondiepe delen op de overgang van de westelijke Waddenzee naar de Zuiderzee uitgestrekte velden van het breedbladig groot zeegras voor. Aan het voorkomen van deze ondiepe zeegrasvelden kwam een abrupt einde toen in 1932 een schimmelepidemie uitbrak, die de zeegraspopulaties aan de Noord-Atlantische kusten voor een groot deel te gronde richtte. In de Waddenzee was de teloorgang permanent.⁴²

³⁵ Provincie Noord-Holland, 'Beschrijving van het monument'.

³⁶ Middeleeuwse dijken hebben vaak een complexe (archeologische) laagopbouw op grond waarvan de dijkgeschiedenis gereconstrueerd kan worden, zie bijvoorbeeld Hallewas 1984.

³⁷ Geselecteerd op basis van kenmerkendheid (verhaal bedijkingsgeschiedenis), de regionale waterstaatkundige functie en zijn gaafheid (herkenbare oorspronkelijke functie); Baas et al 2001, 65-66, nr. 20).

³⁸ Danner 1993; Provincie Noord-Holland, 'Beschrijving van het monument'; ook weergegeven op de reconstructiekaart Hollands Noorderkwartier ca. 1350.

³⁹ Schoorl 1990c.

⁴⁰ Van der Vlis 1975.

⁴¹ Zie b.v. Schellinger (1962) voor dit historische bedrijf.

⁴² Zeegrassen zijn planten die zijn aangepast aan het ondergedompelde leven in brakke en zoute wateren. In de Nederlandse zoute wateren komen twee soorten voor: Groot zeegras (*Zostera marina* L.) en Klein zeegras (*Zostera noltii* Hornem.). Zeegrassen zijn geen grassen maar behoren tot de familie der Fonteinkruidachtigen (Potamogetonaceae). Het zijn de enige vaatplanten in onze streken die in zeewater groeien. Groot zeegras is een beschermde plant op grond van de Flora- en Faunawet. In

Toerisme en educatie

Een deel van de wierdijk is in de zomer van 2001 ter hoogte van de Burgerweg educatief gereconstrueerd, waarbij een aantal fasen in de ontwikkeling van de dijkbouw op ware grootte werd gerealiseerd en 'toegevoegd'. Er is nieuw verduurzaamd hout gebruikt. Het zeegras dat voor de reconstructie nodig was, groeit niet meer in de Waddenzee en moest geïmporteerd worden van de Duitse Oostzeekust.

Behoud en beheer

Bij de toekomstige omgang met de wierdijk in het kader van de ontwikkeling van het Wieringerrandmeer zijn de volgende observaties en randvoorwaarden in het kader van het behoud en het beheer van de dijk verzameld. Opgemerkt kan nog worden dat de visie op behoud en beheer vanuit verschillende inhoudelijke disciplines en het waarderingsinstrumentarium (archeologie, gebouwde monumentenzorg, historische geografie, cultuurlandschap, ecologie etc.) kunnen verschillen.⁴³ Een eerste bevraging van deskundigen leert dat men vanuit vakinhoudelijke optiek opteert voor handhaving van de huidige historische habitus van de dijk. Ook burgers hebben vaak een duidelijke visie op behoud en beheer, die hier verder niet aan de orde komt.⁴⁴

De dijk als provinciaal monument

Voor de bespreking van de ruim 8 km lange wierdijk wordt de indeling overgenomen die uit de provinciale monumentenverordening overgenomen is (van west naar oost; *kaartbijlage 11*):

Westelijke wierdijk

Traject	Lengte	Opmerkingen en detailadvies
a De Haukes – Poelweg (E1073)	460 m	460 m behouden
b Poelweg – De Hoelm (Varkensgrasweg) (E702)	700 m	700 m behouden
c De Hoelm – Zuiderkoogweg (E330)	1850 m	500 m aan westzijde afgeschuind 900 m midden afgeschuind/betonelementen 450 m aan oostkant behouden

Oostelijke wierdijk

Traject	Lengte	Opmerkingen en detailadvies
d Zuiderkoogweg – Burgerweg (E955)	2150 m	150 m westkant behouden 375 m afgeschuind zeezijde 100 m in midden behouden 375 m afgeschuind/betonelementen 1150 m aan oostzijde behouden
e Burgerweg – Kleiterweg (F1099)	1000 m	afgeschuind zeezijde
f Kleiterweg – Akkerweg (F338)	1470 m	afgeschuind zeezijde
g Akkerweg – Nieuwlanderdijk (F192)	1050 m	afgeschuind zeezijde
Totaal:	8680 m	

Nederland zijn ze qua voorkomen beperkt tot het zuidwestelijk deltagebied, de Waddenzee en de Eems. Gegevens ontleend aan de websites: www.zeegras.nl en www.wikipedia.nl.

⁴³ Zie bijvoorbeeld Werkgroep Skrédyk (LNV/RDMZ/ROB) 2003; De wierdijk heeft mogelijk ook een ecologische waarde en potentie (door de aanwezigheid van o.a. vogelpootklaver, Harlekijn-orchidee en tengere distel).

⁴⁴ Duineveld 2006.

Uit bovenstaande opsomming blijkt dat dus voor 3010 strekkende meter van de dijk (35 %) behoud in authentieke staat wordt nagestreefd. In een brief van de provincie Noord-Holland aan Strootman Landschapsarchitecten wordt verduidelijkt waarop de bescherming is gericht: er mag niets aan het buitentalud gebeuren omdat het de enige dijk in Noord-Holland is waar op verschillende plaatsen nog wier zichtbaar is.⁴⁵ De zichtbaarheid van het wier wordt als expliciete reden opgegeven waarom de dijk tot provinciaal monument is verheven.

Nieuwe waterkerende functie

In het Schorrenplan, het masterplan en beeldkwaliteitplan voor de realisatie van het Wieringerrandmeer (oktober 2007) wordt de wierdijk weer een waterkerende functie toegekend. Omdat de oude wierdijk na de inpoldering van de Wieringermeer niet meer is onderhouden, zijn lokaal aanpassingen aan de huidige eisen voor een waterkerende dijk noodzakelijk. In het Schorrenplan passeren de volgende vijf inrichtingsvarianten de revue:⁴⁶ 1) buitendijks verbreden en verstevigen; 2) binnendijks verbreden en verstevigen; 3) inpakken; 4) stereodijk (op enige afstand een nieuwe dijk); en 5) buitendijks een voorland aanleggen (met drie subvarianten). In oktober 2007 heeft het Projectbureau Wieringerrandmeer een quickscan naar de stabiliteit van de wierdijk laten uitvoeren.⁴⁷ Daaruit komt naar voren dat het westelijke (wier)dijktracé bijna geheel (na lichte herprofilering) aan de huidige eisen voldoet. De oostelijke wierdijk voldoet op veel plaatsen niet.

In augustus 2008 is nog meer in detail gekeken naar de (on)toereikendheid aan de hand van 20 profieldoorsneden door de oostelijke dijk (*kaartbijlage 11*).⁴⁸ Daarbij is vastgesteld dat 8 dwarsprofielen niet voldoen. In de laatstgenoemde studie is vooral gekeken of met het aanleggen van een voorland (inrichtingsvariant 5 met subvarianten) de ongeschiktheid van de dijkprofielen kan worden opgeheven. Ook is gekeken naar de erosiebestendigheid van de (gras)bekleding van de oostelijke wierdijk. De conclusie van de laatste studie is dat een voorland van 5 tot 10 m in combinatie met enkele dammen het probleem kan oplossen. Een goed onderhouden grasbekleding voldoet indien de dijk voldoende kleig is, wat op een aantal plaatsen niet het geval lijkt te zijn. Wier en andere onregelmatigheden onder de 'benodigde kruinhoogte' is volgens de opstellers van het rapport niet erosiebestendig. Daarvoor moeten maatregelen worden genomen.

Archeologievriendelijkheid van de inrichtingvarianten

Algemene beleidsuitgangspunten voor de archeologische en historische disciplines zijn dat 1) de grond van het dijklichaam zo min mogelijk daadwerkelijk wordt geroerd; dat 2) de dijk zo lang mogelijk in zijn huidige staat blijft (*behoud in situ*); 3) het profiel van de dijk niet wordt veranderd en dat de cultuurlandschappelijke setting (incl. sloten en weteringen) intact blijft.⁴⁹ Hierbij kan als kanttekening worden gemaakt dat op dit moment geen gedetailleerd inzicht bestaat in de huidige fysieke toestand (gaafheid en conserveringstoestand). Inzicht in de degradatiegevoeligheid van vooral het wier aan of nabij het oppervlak ontbreekt. In het kader van het provinciale monument is geen (archeologisch) beheerplan opgesteld.

Allereerst wordt gekeken of de voorgestelde inrichtingsvarianten vanuit de archeologie positief of negatief beoordeeld kunnen worden. Daarvoor worden de criteria en parameters die gelden voor het

⁴⁵ Brief met kenmerk 2005-56451; 29 november 2005.

⁴⁶ Het Schorrenplan, 22-25.

⁴⁷ Witteveen+Bos, Rotterdam: Quickscan stabiliteit wierdijk (08-10-2007); de nummering van de varianten is deels anders. De nummering van het Schorrenplan wordt hier aangehouden, met een aanpassing: nr. 5 is toegevoegd.

⁴⁸ Witteveen+Bos, Rotterdam: Notitie Wierdijk (19-08-2008).

⁴⁹ Minkjan et al. 2006: Beheermodel 6 Dijktypen, 3-47 t/m 3 57.

waarderen van vindplaatsen onder de *Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie* (KNA versie 3.1) en in het verlengde daarvan ook de *Leidraad Standaard Archeologische Monitoring (SAM)*. *Richtlijnen voor het non-destructief beschrijven en volgen van de fysieke kwaliteit van archeologische vindplaatsen* (SAM versie 1.0) gebruikt.⁵⁰ Als vertrekpunt kan worden gesteld dat de 0-optie ('niets doen') het meest beantwoordt aan de algemene cultuurhistorische beleidsuitgangspunten en als meest positieve scenario kan worden aangemerkt.⁵¹

De feitelijke projectomstandigheden zijn echter dat de wierdijk weer een waterkerende functie is toegedacht in het kader van de Wieringerrandmeer. Hierop kan dan van toepassing worden verklaard het credo van 'behoud door ontwikkeling', waarbij de nieuwe functie van de dijk ook nieuwe kansen biedt voor behoud en ontwikkeling van de wierdijk op de lange termijn.

In tabel 2 is in algemene zin voor de 5 inrichtingsvarianten aangegeven of er een positief of negatief effect optreedt voor wat betreft de archeologische waarden. Voor de beschrijving van de parameters wordt verwezen naar de Waarderingsystematiek (KNA-versie 3.1, Bijlage IV).⁵²

	Beleving		Fysieke kwaliteit		Inhoudelijke kwaliteit
	schoonheid	herinnering	gaafheid	conservering	
1 Buitendijks verbreden en verstevigen	-	0	0	++	0
2 Binnendijks verbreden en verstevigen	--	0	0	+	0
3 Inpakken	---	0	0	+++	0
4 Stereodijk (op enige afstand een nieuwe dijk)	(-)	-	0	0	0
5 Buitendijks voorland aanleggen	(-)	0	0	(+)	0

Tabel 2 Effectwaardering inrichtingsvarianten wierdijk

De beleving (parameter herinneringswaarde), de inhoudelijke kwaliteit, en de fysieke kwaliteit (parameter gaafheid) worden in alle 5 inrichtingsvarianten niet wezenlijk in positieve of negatieve zin beïnvloed. De verandering in grondbelasting heeft in principe invloed op de fysieke kwaliteit (parameter gaafheid) van 'archeologische' materialen van organische oorsprong in de dijk (o.a. zeegras, hout).⁵³ De (differentiële) zetting wordt echter verwaarloosbaar geacht. Genoemde criteria worden hier dus verder buiten beschouwing gelaten.

In algemene zin kan worden geconstateerd dat de beleving (parameter schoonheid) in alle varianten negatief scoort, terwijl de fysieke kwaliteit (parameter conservering) in bijna alle inrichtingsvarianten gunstig uit de bus komt. Bijna zeker treedt in alle varianten een gunstig effect voor de fysieke kwaliteit (parameter conservering) omdat het grondwater meer dan een halve meter zal stijgen (van ca. -1,3 m NAP tot ca. -0,4 m NAP).⁵⁴ Dit is gunstig voor de conservering van wier en mogelijk nog aanwezig restanten van houten palen.

⁵⁰ Zie voor te downloaden bestanden www.sikb.nl.

⁵¹ Er zou dan nog wel een goed nulmeting en een beheerplan moeten worden opgesteld.

⁵² Zie: www.sikb.nl.

⁵³ Smit et al. 2006.

⁵⁴ Quickscan stabiliteit Wierdijk, p. 30.

Het effect van de vijf varianten wordt hier kort toegelicht.

1 Buitendijks verbreden en verstevigen.

De *beleving (parameter schoonheid)*, zeg maar de 'look and feel' wordt aangetast, de dijk zal een 'nieuw' uiterlijk krijgen. Voor de *beleving (parameter herinneringswaarde)* maakt dat niet wezenlijk uit. De *fysieke kwaliteit (parameter conservering)* zal zich stabiliseren omdat het aan de oppervlakte liggende wier wordt afgedekt en er minder zuurstof kan toetreden.

2 Binnendijks verbreden en verstevigen

Omdat de binnenzijde van de dijk vanaf het oude land van Wieringen voor de bewoners van het eiland het karakter van de dijk bepaalt, wordt de *beleving (parameter schoonheid)* ongunstiger beoordeeld dan in variant 1. De erosie aan de binnenzijde van de dijk zal stoppen, dit heeft een enigszins gunstig effect op de *fysieke kwaliteit (parameter conservering)*. Het effect is echter niet erg wezenlijk omdat de dijk aan de binnenzijde uit zand bestaat en er geen wier of hout in is verwerkt.

3 Inpakken

Het effect in zowel positieve als negatieve zin wordt versterkt en is een combinatie van inrichtingsvarianten 1 en 2.

4 Stereodijk

Deze variant heeft geen gevolg voor de huidige dijk. Mogelijk kan de *beleving (parameter schoonheid)* als licht negatief worden beoordeeld. Maar dit effect ligt meer op het gebied van de landschapsbeleving in zijn algemeenheid (en valt buiten het archeologisch beoordelingskader).

5 Buitendijks voorland aanleggen

De *beleving (parameter schoonheid)* wordt enigszins ongunstig beïnvloed omdat de visuele hoogte van de dijk aan de buitenzijde afneemt. Er treedt een licht positief effect op voor de *fysieke kwaliteit (parameter conservering)* omdat het wier aan de basis van de dijk wordt afgedekt en de toetreding van zuurstof daardoor afneemt.

Gewenste omgang met de wierdijk

De wierdijk bestaat uit diverse dijkstukken, die mogelijk een verschillende ouderdom, constructie en geschiedenis van ophogen en aantasting (kunnen) hebben. Er zou voor geopteerd kunnen worden ook naar de toekomst toe de dijk locatiespecifiek te benaderen. De in theorie gunstigste nieuwe inrichting wordt bereikt wanneer inrichtingsvariant 1 en inrichtingsvariant 5 worden gecombineerd: er wordt een voorland aangelegd en het dijktaalud wordt aan de buitenkant alleen zo minimaal mogelijk aangepakt als strikt technisch noodzakelijk is, terwijl aan de kruinhoogte van de dijk niets wordt veranderd. Het afdekken van het wier aan de buitenzijde is gunstig voor het behoud ervan. Een maximaal gunstig scenario ontstaat wanneer daarenboven op minimaal twee locaties in bijvoorbeeld de Hippolytushoeverkoog en de Oosterlanderkoog delen van de dijk in zijn huidige toestand wordt behouden op plaatsen waar ook in het kader van het provinciaal monument 'behoud' wordt nagestreefd (zie hierboven). De locaties zullen nog aan waarde winnen wanneer er dichtlassen naar het nieuwe Wieringerrandmeer aanwezig zijn en toeristisch-recreatieve ontsluitingsmogelijkheden gecreëerd kunnen worden. Twee zoeklocaties dienen zich aan: 1) ter weerszijde van het huidige Witte Bruggetje en 2) ter weerszijde van de Burgerweg waar al educatieve reconstructies aanwezig zijn (zie *kaartbijlage 11*). In het laatste geval kan de ter plaatse ook aanwezige wierschuur onderdeel gaan uitmaken van deze cultuurhistorische 'hotspot'. Voor het beste resultaat waarbij steeds sprake zal zijn van een optimale mix van een verantwoord civieltechnisch ontwerp met een zo archeologievriendelijke

mogelijke inrichting, is het aan te bevelen de gehele oostelijke wierdijk dit opzicht als ontwerp-opgave te benaderen.

Voor de volledigheid kan hier worden opgemerkt dat bodemingrepen met een oppervlak van meer dan 100 m² en dieper dan 50 cm vallen onder de verplichting tot het doen van 'vooronderzoek' (inventariserend veldonderzoek) in het kader van de in 2007 gewijzigde Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz 2007). Wanneer voor de planontwikkeling een nieuwe coupure noodzakelijk is, kan deze mogelijk onder nadere voorwaarden benut worden voor gedetailleerd archeologisch onderzoek van de wierdijk.

Omdat de wierdijk een provinciaal monument is, is voor ingrepen aan, op of in de wierdijk een provinciale monumentenvergunning noodzakelijk.

4.4 Archeologische verwachting per landschapsp periode

In deze paragraaf worden de 13 in paragraaf 3.2 onderscheiden fasen in de landschapsonwikkeling bekeken op hun mogelijkheden voor bewoning en (maritiem) gebruik.

1. Tot 5000 BP Keileem- en dekzandlandschap (top Pleistoceen) (kaartbijlage 1)

Het dekzand ligt in het Holoceen relatief hoog. Daardoor ontwikkelde zich in het dekzand op het keileem een veldpodzolbodem (Hn21). Voor zover niet geërodeerd, kan een dergelijke bodem binnen het gehele projectgebied aanwezig zijn. De kans op bewoning in het Paleolithicum en het Neolithicum is aanwezig, zoals de locatie Dijkgaatsweide drie kilometer ten oosten van het projectgebied heeft aangetoond (zie hierna). Door de afdekking met later sediment en de lage onderzoeksintensiteit is geen nadere detaillering naar periode of locatie mogelijk.

2. Tussen 5000-4300 BP vernatting van het keileem en het dekzand en heidelandschap (kaartbijlage 2)

In het mariene landschap ten zuiden van Wieringen komt de oudste neolithische 'wetlandbewoning' van Nederland voor. Het gaat om mensen van de Trechterbekercultuur en de Vlaardingencultuur. De sporen bestaan uit nederzettingsresten in de Wieringermeer ten westen van Sloodorp⁵⁵, losse vondsten van bijlen verspreid over de hele polder⁵⁶ en een bij werkzaamheden in natuurgebied Dijkgaatsweide in 2007 aangetroffen boomstamkano. Deze eikenhouten kano uit ca. 3300 voor Chr., is één van de oudste, meest complete exemplaren die in Nederland werd gevonden.⁵⁷ De Vlaardingencultuur is vooralsnog alleen in Zandwerven aangetroffen.

In het gebied is dus de kans aanwezig op zowel wetlandbewoning als op maritieme relictten. Door de afdekking met later sediment en de lage onderzoeksintensiteit is geen nadere detaillering naar mogelijke locaties mogelijk.

3. Tussen 4300-3800 BP Heidelandschap

De neolithische bewoning (Enkelgrafcultuur) concentreert zich ten zuiden van de huidige Wieringermeer. Mogelijk door latere erosie zijn over de bewoning in het noordelijk deel van de Wieringermeer vooralsnog geen gegevens voorhanden. Mogelijk dateren enkele spaarzame vondsten (losse bijlen) uit deze periode. Er is een kans aanwezig op maritieme relictten. Door de afdekking met

⁵⁵ Van Heeringen & Theunissen 2001.

⁵⁶ Van der Heide 1962, o.a. afb. 3.

⁵⁷ In december 2007 is door RAAP het omliggende gebied geologisch verkend (Archis-onderzoeksmelding 25946).

later sediment en de lage onderzoeksintensiteit is geen nadere detaillering naar mogelijke locaties mogelijk.

4. Tussen 3800-3000 BP Zich sterk uitbreidende veengroei

Bewoning lijkt in deze periode niet erg waarschijnlijk.

5. Tussen 3000-0 BP veenlandschap

Bewoning lijkt in deze periode niet erg aannemelijk. In het noorden van het projectgebied bood het landschap waarschijnlijk mogelijkheden voor het weiden van vee. De aanwezigheid van veenwegen kan niet worden uitgesloten.

6. Tussen 550-950 na Chr. veenlandschap (kaartbijlage 3)

Bewoning lijkt in deze periode niet erg aannemelijk, maar kan niet geheel worden uitgesloten omdat de eerste veenontginningen in het Texelmeer (gebied ten zuiden van Texel) naar men aanneemt vanaf de 8^e eeuw begonnen. De ontginningen vanaf Texel kunnen een tegenhanger gekend hebben vanaf Wieringen. In het noorden van het projectgebied bood het landschap waarschijnlijk wel mogelijkheden voor landbouw en/of het weiden van vee.

7. Tussen 1000-1200 na Chr. zeeinvloed en ontwikkeling Marsdiep

Bewoning lijkt in deze periode niet erg aannemelijk. In het noorden van het projectgebied bood het landschap waarschijnlijk mogelijkheden voor het weiden van vee.

8. Omstreeks 1350 na Chr. verdrongen veenlandschap (kaartbijlage 4)

Bewoning lijkt in deze periode niet erg aannemelijk. Omstreeks deze tijd wordt ter plaatse van de kogen wierdijken aangelegd. De kwelders werden gebruikt als weidegrond. Uit deze periode is geen historisch kaartmateriaal beschikbaar, nautische vondsten zijn niet uit te sluiten.

9. Tussen 1515-1540 na Chr. opslibbing en kwelders

Terwijl dit buitendijkse land in de 15^e eeuw nog ten dele als weidegebied in de zomermaanden te gebruiken was, bleek in de eerste helft van de 16^e eeuw het kwelderlandschap te veranderen in een uitgestrekte slikvlakte. Uit deze periode is geen historisch kaartmateriaal beschikbaar, nautische vondsten zijn niet uit te sluiten.

10. 1541-1683 na Chr. bedijking, Polder Nieuwland (kaartbijlage 5)

Ten zuiden van Wieringen was tot in de 16^e eeuw het oorspronkelijke veenpakket, hoewel doorsneden met krekens en bedekt met klei-afzettingen, intact gebleven; eerst in de 17^e eeuw zou het als gevolg van de ontwikkeling van het Marsdiep en de krachtiger getijdewerking rondom het eiland grotendeels worden opgeruimd.⁵⁸ Een deel van het gebied werd in 1541 ingepolderd: Polder Nieuwland. Volgens het beschikbare kaartmateriaal werd de polder bemalen door twee watermolens, die relatief ver van de dijk afstonden en via één watergang op zee sucerde. Een van deze molens is tijdens de drooglegging van de Wieringermeer aangetroffen op één van de kavels E96 tot E103 toen het Amstelkanaal werd gegraven (zie paragraaf 4.2; afbeelding 2). De latere polder Waard-Nieuwland heeft dus in dat gebied een veel kleiner oppervlak gehad dan zijn voorganger. De bedijking van 1541 heeft het geweld van de zee kunnen weerstaan tot 1683. Na inundatie in 1683 bleef het poldergebied onbedijkt tot 1846. Uit deze periode is meer dan tien historische (zee)kaarten beschikbaar. Bestudering van het kaartmateriaal maakt aannemelijk dat de geul die ten zuiden van de polder liep niet een doorgaande scheepvaartroute was.

⁵⁸ Schoorl 1990c, 65; Pons 1962.

De route Texel-Amsterdam lag veel oostelijker. De meeste bekende scheepswrakken liggen dan ook ten oosten van het projectgebied. Over de aard en datering van de twee bekende scheepswrakken in het projectgebied zijn geen gegevens voorhanden.

11. Tussen 1684-1845 inundatiegebied (kaartbijlage 6)

Geen bewoning en/of economische activiteit. De kans op scheepswrakken in het eerdere poldergebied lijkt niet erg groot. Het ligt relatief hoog en schepen die hier strandden, zullen door de plaatselijke bevolking snel zijn ontmanteld (zie verder onder 10.)

12. Na 1846 tot 1930 bedijking tot Polder Waard-Nieuwland (kaartbijlage 7)

De nieuwe polder heeft een centraal gelegen Hoofdweg en enkele loodrecht daarop staande zijwegen (Oosterlanderweg, Kaapweg en Burgerweg). Verder telt de polder ruim tien boerderijen, waaronder de Oosthoeve, Middenhoeve en Westhoeve). De ontwatering van de polder vond plaats via één vijzelwatermolen nabij de locatie waar nu ook nog het gemaal gelegen is. Bij de bedijking is gebruik gemaakt van keten waarin de dijkwerkers woonden. Voor de nautische gegevens zie onder 10. en 11.

13. Na 1930 tot heden inpoldering Wieringermeer

Ontsluitingswegen, boerderijen, vaarten, sloten en natuurontwikkeling.

5 Samengestelde archeologische verwachting

5.1 Archeologische verwachting binnen het plangebied

De archeologische verwachtingswaarde kan worden gesplitst in een landgebonden en van oorsprong watergebonden verwachtingswaarde (tabel 3). De landgebonden verwachtingswaarde heeft betrekking op het *pleistocene* landoppervlak onder de latere veen- en mariene afzettingen. Dit geldt vooral voor de steentijden (Paleolithicum tot Neolithicum).

Archeologische periode	Tijdperiode	Bodem	Archeologische verwachting
Paleolithicum	tot 8800 voor Chr.	Keileem/dekzand	Kampementen
Mesolithicum	8800 – 4900 voor Chr.	Keileem/dekzand	Kampementen
Neolithicum	5300 – 2000 voor Chr.	Keileem/dekzand/ Water	(Wetland) Nederzettingen/ kampementen/transport over water
Bronstijd	2000 – 800 voor Chr.	Veen	Noordrand: Nederzettingen/veenpaden
IJzertijd	800 – 12 voor Chr.	Veen	Noordkant: Nederzettingen/veenpaden
Romeinse tijd	12 voor Chr. – 450 na Chr.	Veen	Noordkant: Nederzettingen/veenpaden
Vroege Middeleeuwen	450 – 1050 na Chr.	Veen/klei/water	Noordkant: Nederzettingen/oeveractiviteit
Late Middeleeuwen	1050 – 1500 na Chr.	Veen/klei/water (zee):	Noordkant: Nederzettingen/landbouw/dijken Zuidkant: Schepen
Nieuwe tijd	1500 - heden	Klei/water (zee)	Noordkant: Nederzettingen/dijken/inpoldering/keten/ landbouw/bedijking/bebouwing (o.a. molens) Zuidkant: Schepen

Tabel 3 Samenvatting van de archeologische verwachtingswaarde

In de latere prehistorie en de protohistorie is aan de noordkant mogelijk sprake van bewoning en aan het veengebied gerelateerde activiteit. In de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd gaat het vooral om activiteiten die in verband staan met de bedijking, de landinrichting en ontwatering van het veen/kleigebied in relatie tot in het bijzonder de *eerste* inpoldering (Polder Nieuwland, 1541-1684).

De water-/zeegebonden verwachtingswaarde heeft betrekking op allereerst de oudere mariene afzettingen uit de periode van 5000-3800 BP zelf. In deze afzetting kunnen mogelijk Neolithische kampementen en/of vaartuigen aanwezig zijn. In de jongere mariene afzettingen uit de late

Middeleeuwen en Nieuwe tijd zijn vooral buiten de Polder Nieuwland (1541-1684) en de Polder Waard-Nieuwland (1846-1930/heden) scheepswrakken te verwachten.

Het is bij de huidige stand van kennis bijzonder lastig de verwachtingwaarden in categorieën te vertalen. Het verwachtingsbeeld zoals dat voorkomt op de huidige versie van de Indicatieve kaart van Archeologische Waarden (IKAW 3^e generatie) is zeker voor het gebied van de Wieringermeer geen goede benadering van de archeologische verwachtingswaarde. Op het AHN-beeld is duidelijk te zien dat het Pleistoceen onder de holocene afzettingen relatief hooggelegen naar het zuiden doorloopt (zie hierna, *afbeelding 3*). Voor de landgebonden waarden uit de steentijden is gezien de vernatting van het gebied in de loop van de tijd ook een verloop van de waarde aan te nemen: de verwachting neemt van het zuiden naar het noorden toe. Voor het gebied van de beide polders geldt een verwachtingswaarde die samenhangt met de bedijking- en inpolderinggeschiedenis.

Een zeegebonden verwachtingswaarde is gekoppeld aan mogelijke neolithische wetland bewoning en transport over water en aan de potentiële aanwezigheid van scheepswrakken. De kans op (beduidende/relatief gave) scheepswrakken is voornamelijk aanwezig in of nabij de geul(en) die in de Middeleeuwen en de Nieuwe tijd aan de zuidzijde van Wieringen liep(en). De kans op scheepsresten in het latere poldergebied is veel kleiner omdat het water daar relatief ondiep was en gestrande schepen door de bewoners van Wieringen snel zullen zijn ontmanteld of langs natuurlijke weg zijn verteerd.

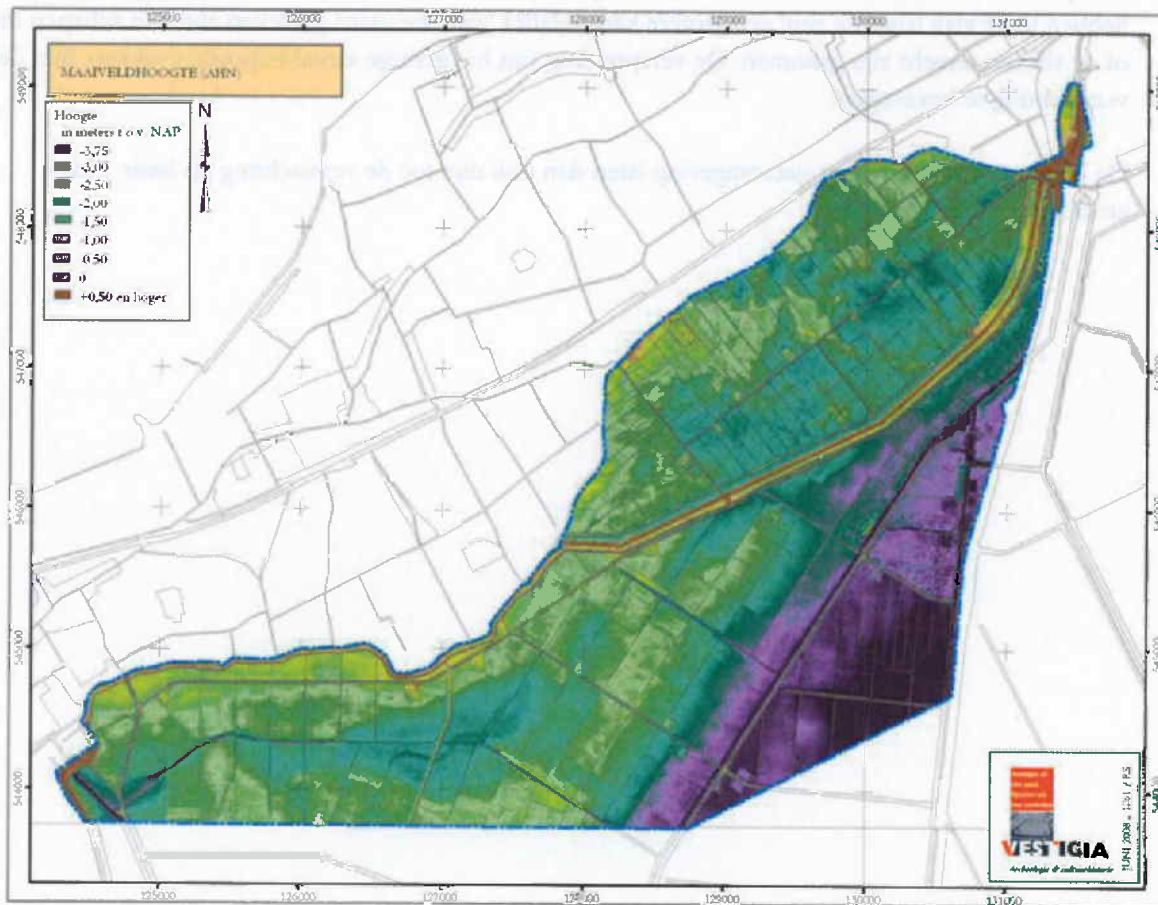
5.2 Archeologische waarden en verwachtingen buiten het plangebied

De realisatie van het Wieringerrandmeer zal gevolgen hebben voor de omgeving buiten het plangebied. In het bijzonder kunnen hier de noordelijke ontsluitingwegen worden genoemd die toegang geven tot de N99. Deze wegen zullen mogelijk bekende waardevolle terreinen doorsnijden. De verwachtingswaarde van de gebieden waar deze ontsluitingswegen zijn gepland, is naar inschatting hoog. Hier kan de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden worden gevolgd (IKAW, 3^e generatie; zie *kaartbijlage 8*).

6 Kennislacunes, erosie en verstoringen

In deze paragraaf wordt kort ingegaan op kennislacunes, erosie en verstoringen in relatie tot de in de vorige twee hoofdstukken beschreven landschappen en bewoning- en gebruikspatronen. Over deze thema's met betrekking tot het projectgebied kunnen we kort zijn. Zoals blijkt uit de vorige hoofdstukken is er sprake van een *theoretische* verwachting op de bewoning in de prehistorie (keileem/dekzand en wetlands). Langs de noordrand van het projectgebied kan sprake zijn van bewoningsactiviteit, landinrichtingswerkzaamheden en bedijking in de Vroege en Late Middeleeuwen. De nu nog aanwezige wierdijk en de 'nieuwe' dijk langs de zuidrand van de Polder Waard-Nieuwland uit 1846 zijn hiervan uiteraard het meest solide 'bewijs'. Geo-archeologische karteringen zijn tot op heden niet uitgevoerd; vondstmateriaal ontbreekt nagenoeg. Inventariserend veldonderzoek was ook in het kader van het huidige onderzoek niet mogelijk.⁵⁹

Het AHN-beeld maakt duidelijk dat het keileem- en dekzandeiland Wieringen in de vroege prehistorie zich verder naar het zuiden uitgestrekt moet hebben (*afbeelding 3*).

Afbeelding 3 AHN-beeld projectgebied Wieringerrandmeer

⁵⁹ Voor grote delen van het gebied geen betredingstoestemming.

Ook de gedetailleerde bodemkaart van de Wieringermeer die na de drooglegging in 1930 is gemaakt, toont dat de deklaag op veel plaatsen zeer gering of afwezig is.⁶⁰ Een gedetailleerde bodemkaart is niet beschikbaar voor het poldergebied. Om deze reden is in deze bureaustudie vooralsnog afgezien van het digitaliseren van de kaart van Zuur. Bij toekomstig verkennend veldonderzoek is deze bron echter wel zeer relevant voor het opstellen van het boorplan.

De *feitelijke* verwachting op de aanwezigheid van sporen en vondsten wordt sterk bepaald door latere erosie onder invloed van de zee en dan met name de geulen die zich in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd hebben gevormd ten zuiden van de Polder Waard-Nieuwland. Een aanwijzing voor deze erosie lijkt in het AHN-beeld aanwezig (blauwgroene oost-westelijk georiënteerde baan in het westelijk deel van het projectgebied en ten zuiden van de dijk van de Polder Waard-Nieuwland). Een ander aspect waar slecht zicht op is, betreft de groundbewerking vanaf de drooglegging tot heden, in het bijzonder in de vorm van diepploegen.

Daar waar de zee invloed heeft gehad is er in de Late Middeleeuwen lokaal sprake van een gematigde verwachting op scheepswrakken. De grootste kans is in of vlak langs de oost-west georiënteerde geul die op al het historische kaartmateriaal steeds op min of meer dezelfde plaats ligt. Gezonken schepen hebben in of vlak langs de geul een grotere kans relatief 'gaaf' bewaard gebleven zijn dan schepen die of de slikken terecht zijn gekomen. De verspreiding van het geringe aantal bekende wrakken, lijkt deze verwachting te bevestigen.

De huidige situatie en de projectomgeving laten dan ook niet toe de verwachting op basis van erosiegegevens bij te stellen.

⁶⁰ Zuur 1936.

7 Kansen- en risico's Wieringerrandmeer in relatie tot de archeologie

De kansen en risico's voor het Wieringerrandmeer-project in relatie tot de archeologie kunnen als volgt worden benoemd. Uitgangspunt is de door het projectbureau beschikbaar gestelde digitale concept plankaart die is gebaseerd op de plankaart zoals opgenomen in Het Schorrenplan (*kaartbijlage 9*).

De kansen voor het benutten van de archeologie en de cultuurhistorie liggen, naast in de reeds verwezenlijkte vormgeving van het ontwerp als geheel, in de archeologievriendelijke inpassing van de wierdijk en (delen van) de zuidelijk dijk van de Polder Waard-Nieuwland uit 1846.

De risico's liggen voornamelijk in de mogelijkheid of de nadelige effecten die optreden bij het verstoren van de ondergrond, tijdens de planrealisatie kunnen worden gecompenseerd door proportioneel archeologisch (voor)onderzoek voorafgaande aan het grondwerk (droge archeologie) of begeleiding ervan tijdens de uitvoering (natte archeologie). De volgende verstoringen zijn aan de orde: verstoring van het pleistoceen oppervlak door vergraving, samendrukking, heien en plantengroei (riet); verstoring door afgraving van de holocene deklaag, (veen en klei op Pleistoceen). In het eerste geval worden mogelijk prehistorisch sporen van menselijke aanwezigheid gewist. In het tweede geval gaat het om mogelijke vondsten en sporen die samenhangen met wetlandbewoning en om nautische zaken (o.a. scheepswrakken). Ook (laat-)middeleeuwse infrastructuur kan worden vergraven (percelering/verkaveling polders, (molen)funderingen, e.d.).

In *afbeelding 4* wordt een vlakdekkend indicatief inzicht gegeven in de genoemde risico's voor wat betreft de wateropgave; *afbeelding 4.1* toont de beoogde waterdieptes in Het Schorrenplan. In *afbeelding 4.2* en *afbeelding 4.3* is voor resp. de waterdieptes 1.90 m onder NAP en 3.00 m onder NAP de impact van de verlaging van het maaiveld in kaart gebracht. Deze impact is een maat voor het verstorende karakter van de maatregelen. De impact wordt enigszins verzacht wanneer we er van uit gaan dat de bouwvoor (de bovenste 50 cm) geen archeologische/nautische vondsten bevat (*afbeelding 4.4*).

In *afbeelding 4.5* is tenslotte de aantasting van het pleistocene oppervlak globaal in beeld gebracht.

Kaartbijlage 10 geeft een indicatie van de verstoring van het holocene laagpakket en de aantasting van het pleistocene oppervlak bij uitvoering van het Schorrenplan.

Op moment van schrijven van dit rapport zijn nog geen gegevens voorhanden over de fundering van de huizen op de wooneilanden, de schorren. In principe worden de schorren opgehoogd. Ook de invloed en het oppervlak aan rietland is nog nader onderzocht, ook de aanleg van watergangen ten behoeve van het boswonen en de gevolgen van de constructie van de zuidelijke dijk zijn nog niet exact bekend.

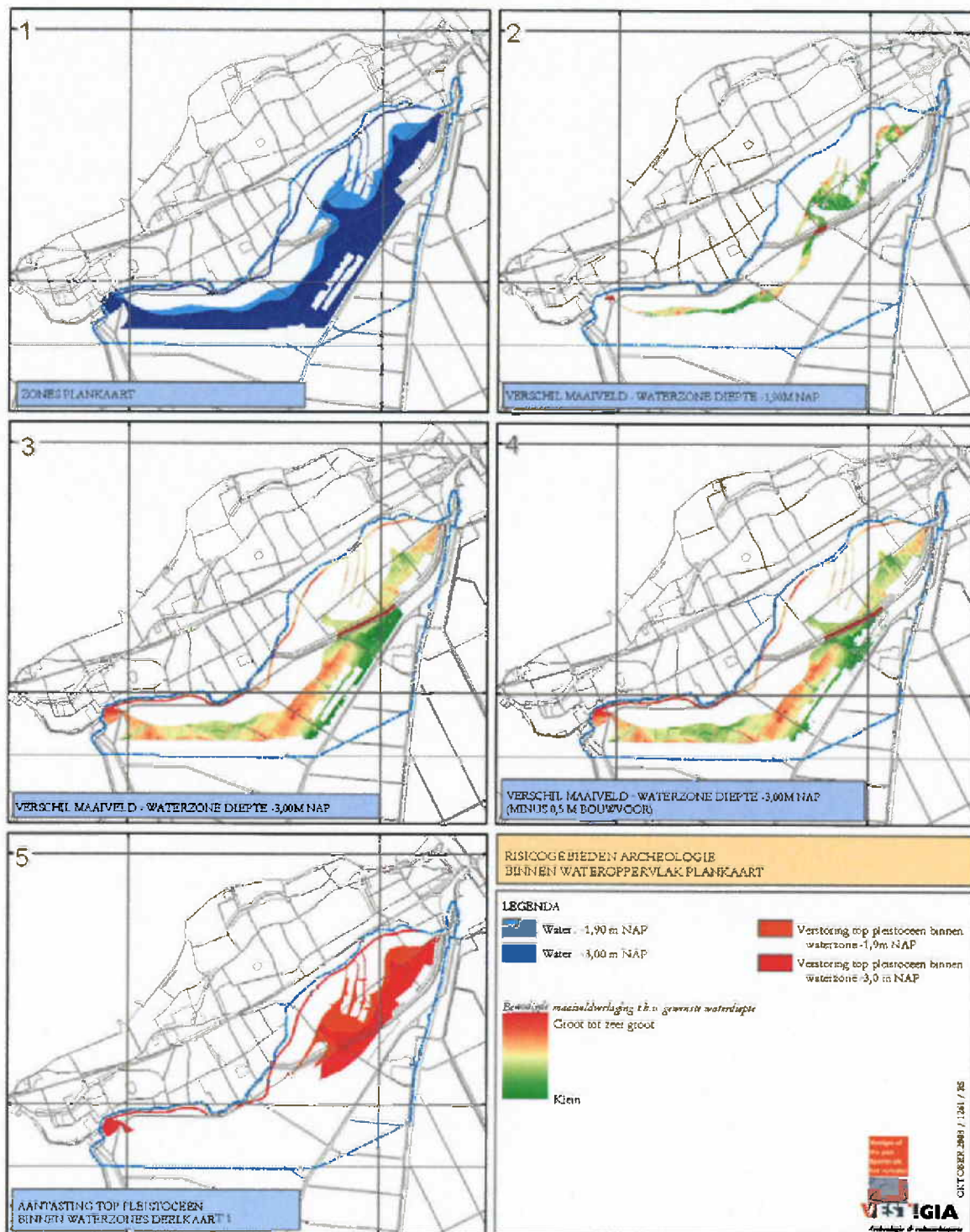
Om een indicatie te geven van de impact van het plan in oppervlak en volume, is een berekening gemaakt met behulp van het AHN en de beoogde waterdiepten ten opzichte van NAP (*tabel 4*).⁶¹ Vastgesteld kan worden dat maaiveldverlaging in circa 35 % van het projectgebied plaatsvindt. Van de holocene deklaag wordt over een oppervlak van circa 548 hectare ca. 5 miljoen m³ verplaatst. In 17 % van de oppervlakte van het projectgebied wordt waarschijnlijk de top van het Pleistoceen doorgraven (ca. 274 ha).

⁶¹ Voor dit moment zijn de schorren tot het water gerekend.

De aanleg van nieuwe ontsluitingswegen tussen de wierdijk en de N99 hebben in principe een verstoring effect op het keileem en dekzand van de pleistocene kern van Wieringen. Vooral aan de westzijde van het projectgebied moet rekening gehouden worden met bewoningsporen uit de (Vroege en Late Middeleeuwen, zie ondermeer *kaartbijlage 8*).

	ha	% van projectgebied	% van Waterzone	in 10 m ³
Oppervlakte projectgebied	1589	100	-	-
Verstoring top Pleistoceen in Waterzone -1,90 m NAP	92	6	66	-
Verstoring top Pleistoceen in Waterzone -3,00 m NAP	182	11	39	-
Verstoring Holocene sediment (en veen) bij huidig maaiveld hoger dan -1,90 m NAP in Waterzone -1,90 m NAP	131	8	93	650.000
Verstoring Holocene sediment (en veen) bij huidig maaiveld hoger dan -3,00 m NAP in Waterzone -3,00 m NAP	454	29	97	6.500.000
Verstoring Holocene sediment (en veen) bij huidig maaiveld hoger dan -2,50 m NAP in Waterzone -3,00 m (NAP)	417	26	89	4.370.000

Tabel 4 Indicatie van het verstoringoppervlak (hectare) en volume (m³) bij planuitvoering

Afbeelding 4 Risicogebieden binnen het wateroppervlak op de concept plankkaart

8 Advies voor vervolgstappen met betrekking tot fysieke bescherming, mitigerende maatregelen en vervolgonderzoek

Er kunnen drie mogelijke denkrichtingen worden onderscheiden. De eerste twee opties hebben betrekking op de 'droge archeologie'. Onder droge archeologie worden ook te karteren nederzettingen in wetlandcontext verstaan. Voor het benaderen van het maritiem-archeologische belang is eigenlijk slechts één oplossing naar voren te brengen: optie 3. Allereerst wordt de droge archeologie besproken.

Optie 1 (droge archeologie)

De eerste optie is dat de te verwachten degradatiezone's op basis van het Schorrenplan in de bestemmingsplankaart worden verwerkt. Aan de zones worden vervolgens specifieke maatregelen gekoppeld. Een maatregel kan zijn dat wanneer verstoringen in een bepaalde zone een bepaald oppervlak en diepte te boven gaan, de initiatiefnemer verplicht is tot het doen van archeologisch (voor)onderzoek. Hierbij kan het huidige rapport als bureaustudie gelden. Het vooronderzoek omvat dan steeds allereerst een verkennende fase met geo-archeologische grondboringen waarbij met name op de diepte en intactheid van het pleistocene oppervlak wordt gefocust. Eventueel kunnen proefputjes onderdeel uitmaken van deze fase om de aard van de bodem te beoordelen. Al naar gelang de (bijgestelde) verwachting, zal een karterende fase inzicht moeten geven of er daadwerkelijk locaties met menselijke activiteit in de ongestoorde bodemzones kunnen worden opgespoord. In het 'ongunstigste' geval zal bij positief resultaat het uitvoeren van definitief gravend onderzoek (vlakdekkende opgraving) aan de orde zijn.

Het voordeel van deze optie is dat de kosten worden verspreid over de initiatiefnemers en pas behoeven te worden gemaakt wanneer daadwerkelijk in de loop van de planperiode ergens grondroerende activiteiten worden uitgevoerd. Een nadeel is dat het archeologisch onderzoek in het kader van de diverse initiatieven door de tijd heen niet optimaal op elkaar afgestemd zal zijn. De kans op 'dubbel werk', een ongecoördineerde landschappelijke inbedding en slecht beheersbare kosten is aanwezig. Bovendien heeft elke initiatiefnemer steeds opnieuw te maken met de ('onzekere') conditie archeologie.

Optie 2 (droge archeologie)

De tweede optie is te werken vanuit een Wetenschappelijk Onderzoekskader (WOK) voor het totale project en dit op relatief korte termijn op te stellen na vaststelling van het MER en het bestemmingsplan. Uiteraard moeten dan in het MER en het (de) bestemmingsplan(kaart) wel juridische voorwaarden daarvoor worden geschapen (zie optie 1). De insteek is vervolgens te opereren vanuit een landschapsarcheologische visie, waarbij beredeneerde keuzes worden gemaakt over de inzet van methoden, technieken en middelen om tot maximalisatie van de kenniswinst te komen.

De beste optie is waarschijnlijk het werk projectmatig aan te besteden waarbij gewerkt wordt onder archeologische directievoering en een (taakstellend) projectbudget dat voorafgaande aan de start van de uitvoering van het project is afgestemd en geaccordeerd door het bevoegd gezag. Ook over eventuele 'toevalsvondsten' na afloop van vooronderzoek of tijdens de uitvoering kunnen afspraken worden gemaakt (zie ook optie 3).

Optie 3 (maritieme archeologie: scheepsresten)

Bij grondroerende activiteiten waarbij eerder door water afgezet sediment wordt verplaatst (het holocene pakket), verloopt het vooronderzoek anders dan op het land. Er is weliswaar op basis van het vooronderzoek bekend dat scheepsresten aanwezig kunnen zijn, maar het is niet mogelijk door middel van proportioneel vooronderzoek eventuele vindplaatsen te lokaliseren. Juist tijdens de uitvoeringsfase zullen derhalve mogelijk ontdekkingen worden gedaan en zullen ter stond maatregelen moeten worden getroffen. Dit maakt zulke vondsten, die redelijkerwijs konden worden voorzien, niet tot *Toevalsvondsten* in de zin van de Monumentenwet. Het is dus verstandig om voorafgaande aan de uitvoeringsfase afspraken te maken over de wijze waarop met deze ontdekkingen zal worden omgegaan. Een voorbeeld van deze handelswijze is te vinden in het in 2007 afgesloten convenant tussen de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten en Rijkswaterstaat.⁶²

⁶² Convenant, p. 17: Toelichting bij art. 2.6 (Toevalsvondsten bij Werken).

Literatuur

- Baas, H.G./P.P.D. Burm/W.A. Ligtdag/V. Vreugdenhil, 2001:** *Ontgonnen Verleden. Inzoomen op de historisch geografische ontwikkeling van het Nederlandse landschap*, z.pl.
- Besteman, J.C., 1990:** North Holland AD 400-1200: turning tide of tide turned?, in: J.C. Besteman / J.M. Bos / H.A. Heidinga (red.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht, 91-132.
- Besteman, J.C., 1997:** *Vikings in Noord-Holland?*, Haarlem (Archeologische publicatie Provincie Noord-Holland, 1).
- Besteman, J.C., 2002:** Nieuwe Vikingvondsten van Wieringen: de zilverschat Westerklijf II, in: P.J. Woltering, W.J.H. verwers / G.H. Scheepstra, *Middeleeuwse toestanden. Archeologie, geschiedenis en monumentenzorg*, Amersfoort/Hilversum, 65-75.
- Besteman, J.C./D.P. Hallewas/J.F. van Regteren Altena/P.J. Woltering, 1994:** Archeologische Kaart van Nederland 1:100.000 Blad: Hollands Noorderkwartier, Bewoning Vroege Middeleeuwen, als bijlage in: G. Borger & S. Bruines, 1994: *Binnwaeters gewelt*, Edam.
- Blok, D.P., 1962:** De oude namen van Wieringen, *West-Frieslands Oud en Nieuw* 29, 86-96.
- Bongers, J./J. Jelsma, 2005:** *Wieringerrandmeer (NH): Een Archeologisch Bureauonderzoek*, Zuidhoorn (De Steekproef rapport 2005-11-10).
- Borger, G.J., 1990:** Kust en Kaart. Bijdrage van Henk Schoorl aan het kaartbeeld van het Noordhollandse kustgebied, in: *dr. Henk Kust en Kaart, artikelen over het kaartbeeld van het Noordhollandse kustgebied*, Schoorl, 9-18.
- Dauvellier, P./Y. Alkema, 2008:** *Ruimte met karakter. Sturen op kwaliteit van het cultuurlandschap*, Den Haag, 55. (T. van Laar, Noord-Holland. Gebiedsontwikkeling Wieringerrandmeer)
- Duinen, A. van, 1996:** Wieringen-Hippolytushoeverkoog, in: J.-K.A. Hagers & R.M. van Heeringen, *Archeologische kroniek Noord-Holland over 1995*, *Holland* 28, nr. 6, 296.
- Duineveld, M., 2006:** *Van oude dingen, de mensen, die voorbij gaan... Over de voorwaarden meer recht te kunnen doen aan de door burgers gewaardeerde cultuurhistorie*, Delft.
- Engberg Ekman, M. (eds), z.j.:** Netherlands, in: *Destination Viking route. Western Viking route*, Visby, 90-101.
- Gans, W. de/K. van Gijssel, 1996:** The Late Weichselian morphology of the Netherlands and its influence on the Holocene coastal development, in: Beers, D.J. / M.M. Fischer / W. de Gans, *Coastal studies on the Holocene of the Netherlands*, *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 57, 11-25.
- Groen-Lubbers, N./J. Jelsma, 2004:** *Wieringen, Camping Waddenzee: Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*, Zuidhorn (De Steekproef-rapport 2004-04/19).
- Haartsen, A./D. van Marrewijk, 2001:** The Dutch Wadden Sea Region, in: Vollmer, M. / M. Guldborg / M. Maluck / D. van Marrewijk / G. Schlicksbier, *Lancewad. Landscape and Cultural Heritage in the Wadden Sea Region - Project Report* (Wadden Ecosystem No. 12), Willemshaven, 225-272.
- Haartsen, A., 2002:** *Door mensen gemaakt. Cultuurhistorische waarden in Noord-Holland*, Haarlem.
- Haartsen, A./C. ten Oever-van Dijk, 2002:** *De cultuurhistorie van de Kop van Noord-Holland en Texel. Beschrijving van kenmerkende cultuurhistorische waarden in het noordelijke deel van de provincie Noord-Holland in het kader van het project Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland*, Haarlem.
- Hallewas, D.P., 1984:** Mittelalterliche Seedeiche im Holländischen Küstengebiet, *Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet* 15, 9-27.
- Hazelkamp, A. van den, 2008:** *Cultuurhistorie aan de Oosterscheldedijken*, Goes (Rapport Dorp, Stad & Land).

- Heeringen, R.M. van/E.M. Theunissen (red.), 2001:** Kwaliteitsbepalend onderzoek ten behoeve van duurzaam behoud van neolithische terreinen in West-Friesland en de Kop van Noord-Holland, *Nederlandse Archeologische Rapporten* 21 (deel 1-3).
- Heide, G.D. van der, 1962:** Over de wording en bewoning van Wieringen, *West-Frieslands Oud en Nieuw* 29, 187-198.
- Henk, Y., 2006:** *Plangebied Dijkgrasweide, gemeente Wieringermeer, gemeente Wieringermeer; archeologisch vooronderzoek: inventariserend veldonderzoek (verkennde fase)*, Amsterdam (RAAP-notitie 1864).
- Houkes, R.A./H. Maas, 2004:** *Varkensgrasweg 1, Hippolytusboef, gemeente Wieringermeer; een inventariserend veldonderzoek*, Amsterdam (STAR 36).
- Jelsma, J./C. Tulp, 2003:** *Wieringen, Plangebied Lutjestrond. Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*, Zuidhorn (De Steekproef-rapport 2003-09/1).
- Koopstra, R., 1977:** Geologische kaart van het waddengebied 1:200.000, in: C.J. van Staalduinen (red.), *Geologisch onderzoek van het Nederlandse waddengebied*, Haarlem, 64-71.
- Lambooij, H., 1987:** *Getekend Land. Nieuwe beelden van Hollands Noorderkwartier*, Alkmaar.
- Lenselink, G./R. Koopstra, 1994:** Ontwikkelingen in het Zuiderzeegebied. Van Meer Flevo, via de Almere-lagune, tot Zuiderzee, in: M. Rappol & C.M. Soonius, *In de bodem van Noord-Holland. Geologie en archeologie*, Amsterdam, 129-140.
- Marrewijk, D./A. Haartsen, 2001:** *Waddenland. Het landschap en cultureel erfgoed in de Waddenregio*, Meppel.
- Minkjan, P./H. Renes/P. Veen e.a., 2006:** *Handboek Cultuurhistorisch beheer*, Utrecht (Landschapsbeheer Nederland).
- Mulder, E.F.J. de/J.H.A. Bosch, 1982:** Holocene stratigraphy, radiocarbon datings and paleogeography of central and northern North-Holland (the Netherlands), *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36-3, 111-160.
- Mulder, E.F.J./M.C. Geluk/I.L. Ritsema/W.E. Westerhoff/T.E. Wong, 2003:** *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.
- Numan, A.M., 2005:** *Noord-Hollandse kerken en kapellen in de Middeleeuwen, ca. 720-1200. Een archeologische, bouwhistorische en historische inventarisatie*, Zutphen.
- Palmhout/van den Bout/Strootman, 2007:** *Het Schorrenplan. Masterplan en beeldkwaliteitsplan Wieringerrandmeer oktober 2007*, z. pl.
- Pons, L.J., 1962:** Wieringen, hoe het eiland met zijn bodem werd en is, *West-Frieslands Oud en Nieuw* 29, 159-186.
- Provincie Noord-Holland, 2006:** *Beleidskader Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland*, Haarlem.
- Rappol, M., 1991:** *Keileem en zwerfstenen op Wieringen*, Wieringen (Historische Vereniging Wieringen).
- Reh, W./C. Steenbergen/D. Aten, 2005:** *Zee van Land*, Purmerend/Wormer.
- Schellinger, C.J., 1962:** Wierwinning in: Veranderingen op en rondom Wieringen, *West-Frieslands Oud en Nieuw* 29, 6-9.
- Schmal, H., 1985:** De opkomst van een stedenland. De ontwikkeling van de Hollandse steden tot in de 16^e eeuw, in: Heslinga, M.W. / A.P. de Klerk / H. Schmal / T. Stol / A.J. Thürkow, 1985: *Nederland in kaarten. Veranderingen van stad en land in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen, 28-31.
- Schoorl, H., 1973:** Zeshonderd jaar water en land; Bijdrage tot de historische geo- en hydrografie van de Kop van Noord-Holland in de periode +/- 1150 – 1750, *Verhandelingen van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap* 2, 534 pp.
- Schoorl, H., 1990a:** Het kladboek van een aspirant-landmeter en de kustafslag bij Egmond aan Zee sedert 1665, in: dr. Henk Kust en Kaart, artikelen over het kaartbeeld van het Noordhollandse kustgebied, Schoorl, 27-34.
- Schoorl, H., 1990b:** Dirk Pijtersz. Abbestee, in: dr. Henk Kust en Kaart, artikelen over het kaartbeeld van het Noordhollandse kustgebied, Schoorl, 35-60.

- Schoorl, H, 1990c:** De dijken van Wieringen in de eerste helft van de zestiende eeuw, in: *dr. Henk Kust en Kaart, artikelen over het kaartbeeld van het Noordhollandse kustgebied*, Schoorl, 61-67.
- Schoorl, H, 1990d:** Het gebruik van oude kaarten bij historisch-geografisch onderzoek, in: *dr. Henk Kust en Kaart, artikelen over het kaartbeeld van het Noordhollandse kustgebied*, Schoorl, 61-67.
- Schoorl, H, 1990e:** Kustgenese – kust genezen? Bijdrage tot de discussie over de kust van Noordhollands Noorden, in: *dr. Henk Kust en Kaart, artikelen over het kaartbeeld van het Noordhollandse kustgebied*, Schoorl, 116-132.
- Smit, A./R.M. van Heeringen/E.M. Theunissen, 2006:** *Standaard Archeologische Monitoring (SAM). Richtlijnen voor het non-destructief beschrijven en volgen van de fysieke kwaliteit van archeologische vindplaatsen*, Gouda (www.sikb.nl; Leidraad versie 1.0; november 2006).
- Spek, A.J.F. van der, 1996:** Holocene depositional sequences in the Dutch Wadden Sea south of the island of Ameland, in: Beets, D.J. / M.M. Fischer / W. de Gans, Coastal studies on the Holocene of the Netherlands, *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 57, 41-68.
- Stobbe, J., 2000:** *Friezen, Franken en Vikingen in het noordelijk kustgebied*, Wieringen.
- Strootman Landschaparchitecten, 2007:** *Wieringerrandmeer. Landschap en cultuurhistorie. Beschrijving van de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van het plangebied*, Amsterdam.
- Ven, G.P. van der (red.), 2003:** *Leefbaar laagland. Geschiedenis van de waterbeheersing en landaanwinning in Nederland*, Utrecht.
- Visser-Poldervaart, M., 2006:** *Wieringen, Waddeneiland. Beleidsnota Cultuurhistorie, gemeente Wieringen*, Wormer (concept).
- Vlis, J.A. van der, 1975:** Opbouw en onderhoud van de dijken, in: *'t Lant van Texsel*, Den Burg, 60-64.
- Vos, P.C., 2006:** *Toelichting bij de nieuwe paleogeografische kaarten van Nederland*, Amersfoort (www.noaa.nl; versie 1.0, maart 2006).
- Werkgroep Skrédyk (LNV/RDMZ/ROB), 2003:** *Historische geografie en monumentenzorg. Een notitie over de mogelijkheden voor een wettelijke bescherming van historisch-geografische elementen en patronen op basis van de Monumentenwet 1988*, Amersfoort.
- Witteveen+Bos, 2006:** *Integraal Effectrapport Wieringerrandmeer*, Deventer.
- Woltering, P.J., 1996-1997:** Occupation of Texel, III. The archaeological Survey, Palaeogeography and Settlement Pattern, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 42, 209-363.
- Woltering, P.J., 1990:** Wieringen, in: A.S.W. Jager & P.J. Woltering, *Archeologische kroniek van Holland over 1989 I Noord-Holland*, 314-316.
- Zielman, R., z.j.:** Floristisch rapport over de wierdijken op Wieringen, z. pl.
- Zuur, A.J., 1936:** *Over de bodemkundige gesteldheid van de Wieringermeer*, 's-Gravenhage.

Bijlagen

Bijlage 1 Catalogus van archeologische waarnemingen (Archis2)

Bijlage 2 Catalogus gewaardeerde terreinen (Archis2)

Kaartbijlagen

- Kaartbijlage 1* Wieringerrandmeer. Top Pleistoceen
- Kaartbijlage 2* Wieringerrandmeer. Tot 5000 BP Keileem- en dekzandlandschap (top Pleistoceen)
- Kaartbijlage 3* Wieringerrandmeer. Tussen 550 en 950 na Chr. veenlandschap.
- Kaartbijlage 4* Wieringerrandmeer. Omstreeks 1350 na Chr. verdronken veenlandschap.
- Kaartbijlage 5* Wieringerrandmeer. De situatie in 1541.
- Kaartbijlage 6* Wieringerrandmeer. De situatie in 1773 (Sepp).
- Kaartbijlage 7* Wieringerrandmeer. De situatie in 1850.
- Kaartbijlage 8* Wieringerrandmeer. IKAW en archeologische vindplaatsen en terreinen.
- Kaartbijlage 9* Wieringerrandmeer. Ruimtegebruik Schorrenvariant (medio 2008)
- Kaartbijlage 10* Wieringerrandmeer. Risicokaart
- Kaartbijlage 11* Wieringerrandmeer. Wierdijk

Bijlage 1 Waarnemingen Wieringerrandmeer (Archis2)

Wieringerrandmeer - ARCHIS waarnemingen

Wieringerrandmeer - ARCHIS waarnemingen

Waarnemingsnummer	
2080	
X coördinaat	128000
Y coördinaat	547190

Omschrijving

NB coördinaat 127.0 gewijzigd in 128.0

Vondstnummer 106492	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAFRATH
	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LMEA	Toelichting					
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer 106493	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	VMEC	Toelichting					
	Eind periode	LME						
Vondstnummer 106494	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRF
	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LMEA	Toelichting					
	Eind periode	LMEA						

Waarnemingsnummer	
2082	
X coördinaat	130570
Y coördinaat	544950

Omschrijving

DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P] EN BEEST, PCVAN.

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AW
36778	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	XXX			Toelichting			
	Eind periode	XXX						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
45662	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEC			Toelichting			
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSIG
45663	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME			Toelichting			
	Eind periode	LME						

Waarnemingsnummer	
6086	
X coördinaat	123400
Y coördinaat	545180

Omschrijving

01, DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P].

Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
40126	Cultuur	Aantal	FMT	---	---
	Begin periode	LME	KER		
	Eind periode	LME			
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
47067	Cultuur	Aantal	FMT	---	---
	Begin periode	LME	KER		
	Eind periode	LME			
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
47068	Cultuur	Aantal	FMT	---	---
	Begin periode	LME	KER		
	Eind periode	LME			

Omschrijving								
01. DETERMINATIE DOOR WO/TERING,PJ EN HAAN,MJADE.								
Waarnemingsnummer								
6089								
X coördinaat	124180							
Y coördinaat	544960							
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAFFRATH	
38855	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA	Toelichting					
	Eind periode	LMEA						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
47069	Cultuur	---	Aantal	7	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting				
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
47070	Cultuur	---	Aantal	5	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting GEDRAÄID XI - XII'				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSTG
47071	Cultuur	---	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting				
	Eind periode	LME						

Waarnemingsnummer

6090

Omschrijving

01. DETERMINATIE DOOR HAAFT, GVAN EN HAAN, MJADE.

X coördinaat 124420

Y coördinaat 545320

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	80	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAPRATH
47072	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						

Waarnemingsnummer		Omschrijving	
6092		01. VONDSTEN GEDAAN IN OPGEWORPEN GROND VAN KUILGRASKUIL.	
X coördinaat		124730	
Y coördinaat		545590	
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Codering algemeen
35029	Cultuur	Aantal	Codering specifiek
Begin periode		VMED	
Eind periode		LMEA	
		Toelichting 'PINGSDORF XI XII'	
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Codering algemeen
35030	Cultuur	Aantal	Codering specifiek
Begin periode		LMEA	
Eind periode		LMEA	
		Toelichting 'VROEG STEENGOED XIII'	

Waarnemingsnummer		Omschrijving	
6093		01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN HAAN,MJADE.	
X coördinaat		125160	
Y coördinaat		545780	
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Codering algemeen
36379	Cultuur	Aantal	Codering specifiek
Begin periode		LMEB	
Eind periode		LMEB	
		Toelichting	

Vondstnummer 36938	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AW
	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	XXX	Toelichting					
	Eind periode	XXX						
Vondstnummer 40580	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRF
	Cultuur	---	Aantal	5	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA	Toelichting					
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer 42235	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AW
	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEB	Toelichting					
	Eind periode	VMEB						
Vondstnummer 42823	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
	Cultuur	---	Aantal	9	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEB	Toelichting					
	Eind periode	LMEA	'XI XIII'					
Vondstnummer 47074	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEC	Toelichting					
	Eind periode	VMEC						

Vondstnummer 47075	Complextype XXX	Diepte Aantal	Status vondst 0	FMT KER	Codering algemeen KGP
Cultuur	---		Material 1		Codering specifiek ---
Begin periode LMEA			Toelichting		
Eind periode LMEA					

Waarnemingsnummer

6094
X coördinaat 125310
Y coördinaat 545800

Omschrijving

01. VONDSTEN OP HOOGSTE GEDEELTE VAN PERCEEL HIER DONKERFEVERKLEURING ZICHTBAAR WAARBIJ VEEL NATUURSTEENBROKKEN.

Vondstnummer 61707	Complextype NX	Diepte Aantal	Status vondst 0	FMT KER	Codering algemeen AWH
Cultuur	XXX		Material 8		Codering specifiek ---
Begin periode IJZV			Toelichting V:STEEN		
Eind periode IJZV					

Vondstnummer 61708	Complextype NX	Diepte Aantal	Status vondst 0	FMT KER	Codering algemeen AWH
Cultuur	XXX		Material 2		Codering specifiek ---
Begin periode IJZV			Toelichting D:MET LIJNVERSIERING GEOMETRISCH		
Eind periode IJZV					

Vondstnummer 61709	Complextype NX	Diepte Aantal	Status vondst 0	FMT KER	Codering algemeen AWH
Cultuur	XXX		Material 2		Codering specifiek ---
Begin periode IJZV			Toelichting		
Eind periode IJZV					

Waarnemingsnummer			Omschrijving		
6095			01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING, PJ EN HAAN, MJADE.		
X coördinaat			125310		
Y coördinaat			545800		
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	XXX
61710	Cultuur	XXX	Aantal	1 Materiaal	SVU
	Begin periode	MESO		Toelichting 'MESO NEO' (E.D.)	
	Eind periode	NEO			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	CPT
61711	Cultuur	XXX	Aantal	1 Materiaal	SVU
	Begin periode	MESO		Toelichting 'MESO NEO' (E.D.)	
	Eind periode	NEO			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	XXX
61712	Cultuur	XXX	Aantal	2 Materiaal	SVU
	Begin periode	MESO		Toelichting 'MESO NEO' (E.D.)	
	Eind periode	NEO			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	XXX
61713	Cultuur	XXX	Aantal	0 Status vondst	XXX
	Begin periode	MESO		Toelichting 'MESO NEO' (E.D.)	
	Eind periode	NEO			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	XXX
61713	Cultuur	XXX	Aantal	1 Materiaal	SVU
	Begin periode	MESO		Toelichting 'MESO NEO' (E.D.)	
	Eind periode	NEO			

Waarnemingsnummer			Omschrijving					
6106			01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN HAAN,MJADE.					
X coördinaat			125820					
Y coördinaat			545960					
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRF
40708	Cultuur	---	Aantal	1	Material	KER	Codering specifiek	---
Begin periode			LME			Toelichting		
Eind periode			LME					
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
47088	Cultuur	---	Aantal	1	Material	KER	Codering specifiek	---
Begin periode			LME			Toelichting		
Eind periode			LME					
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
47089	Cultuur	---	Aantal	1	Material	KER	Codering specifiek	---
Begin periode			LME			Toelichting		
Eind periode			LME					
Waarnemingsnummer			Omschrijving					
6111			01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN HAAN,MJADE.					
X coördinaat			127840					
Y coördinaat			547090					

Vondstnummer 38857	Complextype Cultuur	XXX	Diepte Aantal	0	Status vondst Material	FMT KER	Codering algemeen Pafferath
	Begin periode	LMEA					Codering specifiek ---
	Eind periode	LMEA					
Vondstnummer 40129	Complextype Cultuur	XXX	Diepte Aantal	0	Status vondst Material	FMT KER	Codering algemeen PINGSDRF
	Begin periode	LME					Codering specifiek ---
	Eind periode	LME					
Vondstnummer 47098	Complextype Cultuur	XXX	Diepte Aantal	0	Status vondst Material	FMT KER	Codering algemeen STGL
	Begin periode	LME					Codering specifiek ---
	Eind periode	LME					

Waarnemingsnummer 6120	Omschrijving 01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN HAAN,MJADE.
X coördinaat	130880
Y coördinaat	548960

Vondstnummer 40135	Complextype Cultuur	XXX	Diepte Aantal	0	Status vondst Material	FMT KER	Codering algemeen PINGSDRF
	Begin periode	LME					Codering specifiek ---
	Eind periode	LME					

Wieringerlandmer - ARCHIS waarnemingen

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	BOT
44296	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	AXB	Codering specifiek	---
	Begin periode	XXX		Toelichting				
	Eind periode	XXX						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
47119	Cultuur	---	Aantal	6	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting				
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSG
47120	Cultuur	---	Aantal	3	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting				
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
47121	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting				
	Eind periode	LME		LME OF NIET				

Waarnemingsnummer

6439

Omschrijving

01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN HAAN,MJADE.

X coördinaat 123570

Y coördinaat 545250

Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Fmt	Codering algemeen	PSTG
38513	Cultuur	Aantal	0	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode		Toelichting			
	Eind periode					
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Fmt	Codering algemeen	PAFFRATH
39046	Cultuur	Aantal	3	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode		Toelichting			
	Eind periode					
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Fmt	Codering algemeen	AWG
42287	Cultuur	Aantal	7	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode		Toelichting			
	Eind periode					
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Fmt	Codering algemeen	KGP
42854	Cultuur	Aantal	11	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode		Toelichting			
	Eind periode					

Waarnemingsnummer

6449

X coördinaat

125200

Y coördinaat

545560

Omschrijving

01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P.J. EN HAAN, M.J.A.D.E.

Vondstnummer 47624	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
	Cultuur	---	Aantal	45	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME	Toelichting					
Vondstnummer 47625	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRF
	Cultuur	---	Aantal	11	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME	Toelichting					
Vondstnummer 47626	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAFFRATH
	Cultuur	---	Aantal	10	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME	Toelichting					
Vondstnummer 47627	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSTG
	Cultuur	---	Aantal	4	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME	Toelichting					
Vondstnummer 47628	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STGL
	Cultuur	---	Aantal	5	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME	Toelichting					

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AW
47629	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	XXX			Toelichting			
	Eind periode	XXX						

Omschrijving	
Waarnemingsnummer	
8090	
X coördinaat	123406
Y coördinaat	545180

DETERMINATIE DOOR WOLTERING,P.; ZIE OOK HN9770001.

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
48087	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME			Toelichting			
	Eind periode	LME						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STGL
48088	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME			Toelichting			
	Eind periode	LME						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STGL
48089	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME			Toelichting			
	Eind periode	LME						

Waarnemingsnummer			Omschrijving		
8091			DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P J EN HAAN, JADE; ZIE OOK HN9770002.		
X coördinaat			123880		
Y coördinaat			545030		
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT
36411	Cultuur	---	Aantal	4	KER
Begin periode			LME		
Eind periode			LME		
			Toelichting		
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT
38526	Cultuur	---	Aantal	3	KER
Begin periode			LME		
Eind periode			LME		
			Toelichting		
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT
38527	Cultuur	---	Aantal	1	KER
Begin periode			LME		
Eind periode			LME		
			Toelichting		
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT
38080	Cultuur	---	Aantal	3	KER
Begin periode			LMEA		
Eind periode			LMEA		
			Toelichting		
			Codering algemeen PSTG		
			Codering specifiek ---		
			Codering algemeen PAFRATH		
			Codering specifiek ---		

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AW
48091	Cultuur	---	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek
Begin periode		VMEB	Toelichting				
Eind periode		VMEB					

Waarnemingsnummer

8092

Omschrijving

X coördinaat 125310
Y coördinaat 545800

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
48092	Cultuur	---	Aantal	19	Materiaal	KER	Codering specifiek
Begin periode		LMP	Toelichting				
Eind periode		LME					

Waarnemingsnummer

9227

Omschrijving

AD 111 RESP 112 CENTRUM SLOOT:AD 117 UTT UITGESTORTE GROND DEELS PLEISTOCEN ZAND DEELS KLEI AFKOMSTIG
DFT SLOOT:AD 126 AFGIE-TSEL IN MUS SCHOKLAND Z 1953/134 RCC: DOCUMENTATIERCC: HEIDE,GDVANDER WESTERHEEM
1956 P5 NR 4 HEIDE.VD OF BRONSTD Y39 ERTEBORCC: LLE

X coördinaat 131060
Y coördinaat 542700

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	XXX	Codering algemeen	BiJL
64640	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	SVU	Codering specifiek
Begin periode		NFOMB	Toelichting				
Eind periode		NEOLA	O-RUW BEKAPT ONGEPOLIJST:L 18,5 TOP 6,5 X 3 B SNEDE:9CM;NEOY(ED);Z:CAA				

Waarnemingsnummer		Omschrijving							
10229		DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ NOORDAM,JW ENHAAAN,MJADE							
X coördinaat		124620							
Y coördinaat		545650							
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP	
49336	Cultuur	--	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek	--	
	Begin periode	LME	Toelichting						
	Eind periode	LME							

Waarnemingsnummer		Omschrijving							
10230		01 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ NOORDAM,JW ENHAAAN,MJADE							
X coördinaat		123870							
Y coördinaat		545170							
Vondstnummer	41618	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	BADORE
		Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
		Begin periode	VMEC	Toelichting					
		Eind periode	VMED						
Vondstnummer	42447	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	SIG
		Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
		Begin periode	LME	Toelichting					
		Eind periode	LME						

Vondstnummer 49337	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEC	Toelichting					
	Eind periode	VMED						

Omschrijving	
01 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ NOORDAMJW ENHAAAN,MJADE	
Waarnemingsnummer 10231	
X coördinaat	123440
Y coördinaat	544850

Vondstnummer 38849	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAFRATH
	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA	Toelichting					
	Eind periode	LMEA						

Omschrijving	
01 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ HAAN,MJADE ENNOORDAMJW.	
Waarnemingsnummer 10562	
X coördinaat	126290
Y coördinaat	545930

Vondstnummer 38678	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSTG
	Cultuur	--	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME	Toelichting					
	Eind periode	LME						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAFFRAUJH
39250	Cultuur	---	Aantal	5	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDFR
40869	Cultuur	---	Aantal	4	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDFR
40870	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
41970	Cultuur	---	Aantal	4	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEC		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGPLAAT
43245	Cultuur	---	Aantal	4	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting				
	Eind periode	LME		KOGELPOT LAAT				

Waarnemingsnummer		Omschrijving			
10563		01. DETERMINATIE VAN WOLTERING, PJ HAAN, MADE EN NOORDAMJW.			
X coördinaat		126280			
Y coördinaat		546200			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst FMT
37973	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal KER
	Begin periode	VMBC	Toelichting		
	Eind periode	VMED			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst FMT
38085	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal KER
	Begin periode	LME	Toelichting		
	Eind periode	LME			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst FMT
38257	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal KER
	Begin periode	LMEB	Toelichting		
	Eind periode	NTA			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst FMT
38679	Cultuur	---	Aantal	3	Materiaal KER
	Begin periode	LME	Toelichting		
	Eind periode	LME			

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGPLAAT
43246	Cultuur	---	Aantal	5	Materiaal	KER	---
	Begin periode	LME	Toelichting 'KOGELPOT LAAT'				
	Eind periode	LME					

Omschrijving							
01.DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ HAAN,MJADE ENNOORDAM,JW.							
Waarnemingsnummer							
10567							
X coördinaat	128930						
Y coördinaat	547740						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
48530	Cultuur	---	Aantal	2	Materiaal	KER	---
	Begin periode	LME	Toelichting				
	Eind periode	LME					

Omschrijving							
AD 301 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN NOORDAM,JW.							
Waarnemingsnummer							
10830							
X coördinaat	123480						
Y coördinaat	545230						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
37975	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	---
	Begin periode	VMEC	Toelichting				
	Eind periode	VMED					

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSTG
38689	Cultuur	---	Aantal	1 Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting			
	Eind periode	LME					
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0 Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRF
40887	Cultuur	---	Aantal	6 Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting			
	Eind periode	LMEA		'1X MET VERFVERSIERING'			

Waarnemingsnummer

10831

X coördinaat 123950
Y coördinaat 545120

Omschrijving

AD 301 DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P.J. EN NOORDAM, J.W.

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte		Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRF
40283	Cultuur	---	Aantal	6	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
49617	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
49618	Cultuur	---	Aantal	10	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA						
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAEFRATH
49619	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA						
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STGL
49620	Cultuur	---	Aantal	3	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA						
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	ANDENNE
49621	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEA						
	Eind periode	LMEA						

Waarnemingsnummer	Omschrijving
10927	01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ BEEST,PCVAN ENNOORDAM,JW.
X coördinaat	123500
Y coördinaat	545260

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDF
41289	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME						
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
49643	Cultuur	--	Aantal	3	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME						
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STGL
49644	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME						
	Eind periode	LME						

Waarnemingsnummer	Omschrijving
10928	01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ BEEST,PCVAN ENNOORDAM,JW NB coördinaat 126.54 gewijzigd in 125.54
X coördinaat	125540
Y coördinaat	545260

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
191252	Cultuur	--	Aantal	75	Materiaal	KER	Codering specifiek
	Begin periode	LME	Toelichting				
	Eind periode	LME					

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
191253	Cultuur	---	Aantal	0 Materiaal	KGP	---
	Begin periode	LME				
	Eind periode	LME				
Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
191254	Cultuur	---	Aantal	0 Materiaal	AWG	---
	Begin periode	VME				
	Eind periode	VME				
Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
191255	Cultuur	---	Aantal	0 Materiaal	STEELPAN	---
	Begin periode	LME				
	Eind periode	LME				
Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
191256	Cultuur	---	Aantal	0 Materiaal	PSTG	---
	Begin periode	LME				
	Eind periode	LME				

Waarnemingsnummer	Omschrijving
10929	01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P.J. BEEST, PCVAN ENNOORDAM, JW NB coördinaat 126.54 gewijzigd in 125.54
X coördinaat	125540
Y coördinaat	545260

Vondstnummer 191261	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
	Cultuur	--	Aantal	4	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	VMEC		Toelichting				
	Eind periode	LME						
Vondstnummer 191262	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PAFFRATH
	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LMEA		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer 191263	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRE
	Cultuur	--	Aantal	3	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	VMED		Toelichting				
	Eind periode	LMEA						
Vondstnummer 191264	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
	Cultuur	--	Aantal	25	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	VMEC		Toelichting 'DRAAISCHIJFAARDEWERK'				
	Eind periode	LME						
Vondstnummer 191265	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSTG
	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME		Toelichting				
	Eind periode	LME						

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STGL
191266	Cultuur	---	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEB			Toelichting			
	Eind periode	LMEB						

Waarnemingsnummer

Omschrijving

01. DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ BEEST,PCVAN ENNOORDAM,JW,NB coördinaat 126.66 gewijzigd in 125.66

X coördinaat 25660
Y coördinaat 545240

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDRP
191267	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME			Toelichting			
	Eind periode	LME						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AWG
191268	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEC			Toelichting DRAAISCHIJFFAARDEWERK VMEC			
	Eind periode	VMEC						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
191269	Cultuur	---	Aantal	20	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME			Toelichting			
	Eind periode	LME						

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSIG
191270	Cultuur	--	Aantal	1	Materiaal	KER	Codering specifiek
	Begin periode	LME	Toelichting				
	Eind periode	LME					

Waarnemingsnummer

10955

X coördinaat

125540

Y coördinaat

545260

Omschrijving

DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P] BEEST, PCVAN EN NOORDAM, JW.RCC: DOCUMENTATIERCC: VELDAKTERING 2-7NB
coördinaat 126,54 gewijzigd in 125,54

Vondstnummer

191271

Cultuur

XXX

Begin periode

XXX

Eind periode

XXX

Diepte

Aantal

Status vondst

1

Materiaal

KER

Toelichting

VAATWERK ONDET*

Codering algemeen

AW

Codering specifiek

--

Waarnemingsnummer

15037

X coördinaat

130360

Y coördinaat

545680

Omschrijving

VERPOELD RANDFRAGMENT KAROLINGISCH DRAAISCHIJFAARDEWERKDETERMINATIE VERWERSEIGENAAR ADRES
VAN ECKSTRAAT 3 WIERINGERWERF:PUBLIKATIE ARCHEOLOGISCHE KRONIEK NOORD HOLLAND 1977.RCC:
DOCUMENTATIERCC: REKENING ROB PUBLIKATIE KRONIEK NOORD HOLLAND 1977 P274 5

Vondstnummer

49968

Cultuur

--

Begin periode

VMBC

Eind periode

VMBC

Diepte

Aantal

Status vondst

1

Materiaal

KER

Toelichting

Codering algemeen

AWG

Codering specifiek

--

Waarnemingsnummer	
18184	
X coördinaat	123340
Y coördinaat	544960

Omschrijving

SCHERVEN ZIJN OP STROOMRUG GEVONDEN, BODEM KLEUR WAS ZR DK GRIJS ZWART EN HUMEUS. RCC: DOCUMENTATIERCC: VELDKARTERING VONDST NR 1-12 DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P J EN BEEST, PRCC: CVAN

Vondstnummer 50748	Complextype Cultuur	NX ---	Diepte Aantal	Status vondst 0 Materiaal	FMT KER	Codering algemeen KGP
	Begin periode	LME	Toelichting			
	Eind periode	LME				
Vondstnummer 50749	Complextype Cultuur	NX ---	Diepte Aantal	Status vondst 0 Materiaal	FMT KER	Codering algemeen KGP
	Begin periode	LME	Toelichting			
	Eind periode	LME				
Vondstnummer 50750	Complextype Cultuur	NX ---	Diepte Aantal	Status vondst 0 Materiaal	FMT KER	Codering algemeen PINGSDRF
	Begin periode	LME	Toelichting			
	Eind periode	LME				

Waarnemingsnummer	
18185	
X coördinaat	123340
Y coördinaat	544960

Omschrijving

RCC: DOCUMENTATIERCC: VELDKARTERING VONDST NR 1-12 DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P J EN BEEST, PRCC: CVAN

Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
42377	Cultuur	Aantal	0 FMT 1 KER	AWG	---
	Begin periode				
	Eind periode				
				DRAAISCHIJF VMEC MEROVINGISCH	
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
50759	Cultuur	Aantal	0 FMT 1 KER	KGP	---
	Begin periode				
	Eind periode				
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
50760	Cultuur	Aantal	0 FMT 2 KER	KGP	---
	Begin periode				
	Eind periode				

Omschrijving	
RCC: DOCUMENTATIERCC: VELD KARTERING: VONDST NR 4-6 DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P J EN BEEST, PCRC: VAN	
Waarnemingsnummer	
18193	
X coördinaat	129820
Y coördinaat	545380

Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	Codering algemeen	Codering specifiek
40351	Cultuur	Aantal	FMT KER	PINGSDRF	---
	Begin periode				
	Eind periode				

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
50768	Cultuur	--	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME						
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
50769	Cultuur	--	Aantal	8	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME						
	Eind periode	LME						

Waarnemingsnummer

18194

X coördinaat 126040

Y coördinaat 546030

Omschrijving

RCC: DOCUMENTATIERCC: VELDREGISTER VONDST NR 4-7 DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P J EN BEEST, PCRCG: VAN

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDF
40352	Cultuur	--	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LME						
	Eind periode	LME						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STG
50770	Cultuur	--	Aantal	2	Materiaal	KER	Codering specifiek	--
	Begin periode	LMEB						
	Eind periode	LMEB						

Waarnemingsnummer			Omschrijving		
18196			RCC: DOCUMENTATIERCC: VELDKARTERING VONDST NR 1-13 DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P J EN BEEST, PCRC: CVAN		
X coördinaat			123230		
Y coördinaat			545140		
Vondstnummer 43634	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen
	Cultuur	XXX	Aantal	1 Materiaal	Codering specifiek
	Begin periode	IJZM	Toelichting 'WANDFRAGMENT', VISTEENGRUIS		
	Eind periode	IJZM			
Vondstnummer 50772	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen
	Cultuur	--	Aantal	4 Materiaal	Codering specifiek
	Begin periode	LME	Toelichting		
	Eind periode	LME			
Vondstnummer 50773	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen
	Cultuur	---	Aantal	2 Materiaal	Codering specifiek
	Begin periode	LME	Toelichting		
	Eind periode	LME			
Waarnemingsnummer			Omschrijving		
18200			RCC: DOCUMENTATIERCC: VELDKARTERING VONDST NR 6-9 DETERMINATIE DOOR WOLTERING, P J EN BEEST, PCRC: VAN		
X coördinaat			128780		
Y coördinaat			547210		

Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDFE
50787	Cultuur	Aantal	0	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode		Toelichting			
	Eind periode					
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
50788	Cultuur	Aantal	0	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode		Toelichting			
	Eind periode					

Waarnummersnummer

AD 102 AD 122 BIJ BENADERING AD 10% EN WOLTERING PJ AD 301 MAKROSCOPISCHE DETERMINATIE KARS, H ROBRCC:
DOCUMENTATIERCC: AKNH 1987 P 288 FOTO TEK ROB

X coördinaat	128500
Y coördinaat	546550

Vondstnummer	Complextype	Diepte	0	Status vondst	CPT	Codering algemeen	BIJL
65436	Cultuur	Aantal	1	Material	SXX	Codering specifiek	---
	Begin periode			Toelichting	"AMFIBOLIJET"; L:13,6,B:7,0,3,5 CM; NEOL (E.D.: DATERING MGL TE KRAP)		
	Eind periode						

Waarnummer

AD 102 WSCHLAD 117 BAGGERWERK IN VEENLAAG.RCC: DOCUMENTATIERCC: MELDING DIEDERIK FAKNH 1987, P 289

X coördinaat	125950
Y coördinaat	544950

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
50790	Cultuur	---	Aantal	9999	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LMEB	Toelichting					
	Eind periode	LMEB						

Waarnemingsnummer

19458

Omschrijving

RCC: DOCUMENTATIERCC: VELD KARTERING VONDST NR 1-14 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN BLEEST,PRCC: CVAN

X coördinaat 123820
Y coördinaat 545300

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	KGP
65667	Cultuur	---	Aantal	5	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME	Toelichting					
	Eind periode	LME						

Waarnemingsnummer

19459

Omschrijving

RCC: DOCUMENTATIERCC: VELD KARTERING VONDST NR 2-12 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN BLEEST,PRCC: CVAN

X coördinaat 125720
Y coördinaat 545060

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AW
65668	Cultuur	---	Aantal	9999	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME	Toelichting					
	Eind periode	LME						

Waarnemingsnummer		Omschrijving			
19460		RCC: DOCUMENTATIERCC: VELD KARTERING VONDST NR 4-8 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN BEEST,PRCC: VAN			
X coördinaat		125810			
Y coördinaat		545150			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen
65669	Cultuur	---	Aantal	KER	---
Begin periode		LME	Toelichting		
Eind periode		LME			

Waarnemingsnummer		Omschrijving			
19461		RCC: DOCUMENTATIERCC: VELD KARTERING VONDST NR 1-15 DETERMINATIE DOOR WOLTERING,PJ EN BEEST,PRCC: CVAN			
X coördinaat		124040			
Y coördinaat		545380			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen
65670	Cultuur	---	Aantal	KER	---
Begin periode		LMEB	Toelichting		
Eind periode		LMEB			
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	Codering algemeen
65671	Cultuur	---	Aantal	KER	---
Begin periode		LMEA	Toelichting		
Eind periode		LMEA			

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	PINGSDFE
65703	Cultuur	---	Aantal	9999	Materiaal	KER	Codering specifiek	---
Begin periode		LME	Toelichting					
Eind periode		LME	TOTAAL: 15 FRAGMENTEN!					

Waarnemingsnummer		Omschrijving	
22543		Identificatie: ROB: sig890326.	
X coördinaat		123280	
Y coördinaat		544870	

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	BIJ KOKR
37494	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	MBR	Codering specifiek	---
Begin periode		BRONSL	Toelichting					
Eind periode		BRONSL						
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	FMT	Codering algemeen	FIBULA
37495	Cultuur	---	Aantal	2	Materiaal	MBR	Codering specifiek	---
Begin periode		VME	Toelichting					
Eind periode		VME						

Waarnemingsnummer		Omschrijving	
32111		LOEB-FICHEVinplaats van sacrophagen op de N.H. Begraafplaats te Westerland.NB. Kerk op plaats tuftstenen voorganger (Monumenten van Geschiedenis en Kunst van West Friesland 1955)	
X coördinaat		123820	
Y coördinaat		544780	

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	Fmt	Codering algemeen	FIBULA
96669	Cultuur	XXX	Aantal	1	MBR	Codering specifiek	---
	Begin periode	VMEA		Toelichting: MEROVINGISCH			
	Eind periode	VMEC					

Waarnemingsnummer

42761

X coördinaat

125606

Y coördinaat

545100

Omschrijving

Vondst gedaan op ze fde akker als t4EN-122.Breedte 22 mm.Coördinaten ontleend aan kaartje bij brief.

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	CPT	Codering algemeen	FIBULA
96670	Cultuur	XXX	Aantal	1	MCU	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting: De glaspasta is 8-hoekig, met kruisversiering			
	Eind periode	LME					

Waarnemingsnummer

42762

X coördinaat

125860

Y coördinaat

545360

Omschrijving

Gevonden op de Woeste Hoogte, 25 m van boerderij de Hoogte aan de Hollebalweg, op een akker enkele centimeters diep.Aangemeld bij KDK te Leiden.Vz.: + CARLVX REX FRKz.: + MEDIOI(anvm)Coördinaten ontleend aan bijgevoegd kaartje.

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	CPT	Codering algemeen	MUNT
172695	Cultuur	XXX	Aantal	1	MAG	Codering specifiek	DENIER
	Begin periode	VMEC		Toelichting: VAN KAREL DE GROTE (714-814), GESLAGEN TE MILAAN NA 793			
	Eind periode	VMEC					

Omschrijving		
Waarnemingsnummer	Gevonden op Westerland aan het Amstelmeer op zelfde dag op zelfde akker als fibula 14EN-121, op een diepte van enkele centimeters. Lengte 25 mm, breedte 23 mm. Voor vergl. zie lit.	
42763		
X coördinaat	123360	
Y coördinaat	544700	

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	XXX	Codering algemeen	AMULET
99166	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	MPB	Codering specifiek	LUNULA
Begin periode			Toelichting 'ZESHOEKIG STERRETJE DAARVAN'					
Eind periode								

Omschrijving		
Waarnemingsnummer	5 loden plakken gevonden op de Woeste hoogte, op de akkers, in de jaren 1993/1994. Voor verschillende vindplaatsen zie kaartje bij brief. Hier ca. het midden van deze vindplaatsen gegeven. Wat is het? Plandman zegt zelf: "geen netverzwaaiing, ze zijn immers versierd, geen spinloodjes, geen lops gat, geen speelschijven, geen sporen van slijtage"	
42764		
X coördinaat	126000	
Y coördinaat	545200	

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	CPT	Codering algemeen	SPEELGID
100342	Cultuur	XXX	Aantal	5	Materiaal	MPB	Codering specifiek	SPEELSCH
Begin periode			Toelichting D: verschillende versieringen, zie tek.; Of:					
Eind periode								

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	CPT	Codering algemeen	NEIVERZW
100343	Cultuur	XXX	Aantal	5	Materiaal	MPB	Codering specifiek	—
Begin periode			Toelichting					
Eind periode								

Waarnemingsnummer		Omschrijving	
42765		Detectorvondst van mastje van A. Landman. Voor meer informatie -> Landman (tel. 0223-531977)	
X coördinaat		124250	
Y coördinaat		545500	

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	XXX	Codering algemeen	FIBSCHYF
172696	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	MBR	Codering specifiek	HEILIGEN
Begin periode		VMED	Toelichting					
Eind periode		VMED	HEILIGE FIBULA					

Waarnemingsnummer		Omschrijving	
42766		Detectorvondst van broer van meldet. Voor meer gegevens -> Landman (tel. 0223-531977)	
X coördinaat		124850	
Y coördinaat		545500	

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst	IMT	Codering algemeen	FIBSCHYF
172697	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal	MBR	Codering specifiek	MALTEZER
Begin periode		VMED	Toelichting					
Eind periode		VMED	STERK AFGEBROKKELD					

Waarnemingsnummer		Omschrijving	
42767		Detectorvondst. Inf. -> Landman.	
X coördinaat		125500	
Y coördinaat		545000	

Vondstnummer	Complextype	Diepte	0 Status vondst	XXX	Codering algemeen	XXX
172698	Cultuur	Aantal	1 Materiaal	MBR	Codering specifiek	BESLAG
	Begin periode		Toelichting ID: kruis			
	Eind periode					

Waarnemingsnummer

42768

X coördinaat 123170
Y coördinaat 545000

Omschrijving

Door de vinder een "profielgesp" genoemd.

Vondstnummer	Complextype	Diepte	0 Status vondst	FMT	Codering algemeen	GESP
172699	Cultuur	Aantal	1 Materiaal	MBR	Codering specifiek	
	Begin periode		Toelichting 'CA. 1300'			
	Eind periode					

Waarnemingsnummer

42769

X coördinaat 123750
Y coördinaat 545380

Omschrijving

Vondsten gedaan langs de Rijksweg.Inf. -> vinder LandmarCoördinaten van Landman (zie brief).

Vondstnummer	Complextype	Diepte	0 Status vondst	FMT	Codering algemeen	PSTG
172700	Cultuur	Aantal	1 Materiaal	KBR	Codering specifiek	PINGSDRF
	Begin periode		Toelichting 'SCHERF MET RAIDSTEMPEL'			
	Eind periode					

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	STG
172701	Cultuur	XXX	Aantal	9999	KER	Codering specifiek	---
Begin periode		LMEB	Toelichting 'CA. 10 SCHERVEN'				
Eind periode		NTB					

Waarnemingsnummer

Omschrijving

Vondsten van ME's aardewerk gedaan door J. van Lunsen in de Wieringermeerpolder, op de percelen met de kadastrale aanduidingen "J46 en 47". Navraag bij het kadaster leverde geen percelen met de aanduiding "J." op, wel met "J46 en 47". Deze liggen aan weerszijden van de "Klieverkruisweg". Zo'n 500 m ten westen van genoemde percelen zouden al eerder vondsten uit de vroege- en late-Middeleeuwen gedaan zijn. Met behulp van GIS konden terwesten van de "Klieverkruisweg" inderdaad sires met eerder gedane vondsten uit de ME vastgesteld worden, onder meer door A.W.N. Schagen (Dierfrij) gemeld.

Vondstnummer	Complextype	NX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	AW
175729	Cultuur	---	Aantal	9999	KER	Codering specifiek	---
Begin periode		VME	Toelichting				
Eind periode		VME					

Waarnemingsnummer

Omschrijving

Geslagen door meester Gilbert te Canterbury.

X coördinaat 123750
Y coördinaat 545250

Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	Status vondst	FMT	Codering algemeen	MUNT
103402	Cultuur	XXX	Aantal	1	MX	Codering specifiek	---
Begin periode		LMEB	Toelichting "Long-Cross" penny (1247-1272) van koning Henry III (1216-1272) van Eng.				
Eind periode		LMEB					

Waarnemingsnummer		Omschrijving				
228068		Op het perceel zijn door de vinder meerdere vondsten gedaan, o.a. waarnum 228066				
X coördinaat		126100				
Y coördinaat		545200				
Vondstnummer	Complextype	XXX	Diepte	0	Status vondst CPT	Codering algemeen MUNT
	Cultuur	XXX	Aantal	1	Materiaal MXX	Codering specifiek ---
	Begin periode	LMEA	Toelichting Denter van bisschop Diederik van Ahr (1198-1212)			
	Eind periode	LMEA				

Waarnemingsnummer		Omschrijving				
400418		Het betreft een vindplaats die is ontleend aan een kaart van de Wieringermeer. De locatie van het scheepswrak, gevonden voor 1946, is bij benadering				
X coördinaat		132300				
Y coördinaat		548000				
Vondstnummer	Complextype	FSCH	Diepte	0	Status vondst XXX	Codering algemeen SCHIP
	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal OPH	Codering specifiek --
	Begin periode	LMEI	Toelichting Scheepswrak.			
	Eind periode	NT				

Waarnemingsnummer		Omschrijving			
407988		Op nog geen 2 meter afstand, lag op ong. dezelfde diepte een soort loden "paddestoel" (zie tek.) Van de fibula heb ik nog geen 2e exemplaar gevonden in de literatuur, net zoals van de paddestoel, die gezien de patina zeker niet van recente datum is. Op de paddestoel zijn geen bevestigings of afbraakpunten te zien, en zou wellicht een soort gewicht kunnen zijn.			
X coördinaat		125879			
Y coördinaat		545342			

Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	CPT	Codering algemeen	GEWICHT
308954	Cultuur	Aantal	1	Materiaal	MPB	Codering specifiek
	Begin periode	ROMV	Toelichting			
	Eind periode	NTC				
Vondstnummer	Complextype	Diepte	Status vondst	CPT	Codering algemeen	FIBULA
308955	Cultuur	Aantal	1	Materiaal	MBR	Codering specifiek
	Begin periode	ROMLB	Toelichting			
	Eind periode	ROMLB				

Omschrijving

Het betreft een vinplaats die is ontleend aan een kaart van de Wieringermeer. De locatie van het scheepswrak, gevonden voor 1946, is bij benadering:

Waarnemingsnummer	X coördinaat	129600
408409	Y coördinaat	546.00

Vondstnummer	Complextype	ESCH	Diepte	Status vondst	XXX	Codering algemeen	SCHIP
341822	Cultuur	---	Aantal	1	Materiaal	OPH	---
	Begin periode	LME		Toelichting			
	Eind periode	NT		Scheepswrak.			

Omschrijving

Het betreft een vindplaats die is onderdeel aan een kaart van de Wieringermeer. De locatie van het scheepswrak, gevonden voor 1946, is bij benadering:

Waarnemingsnummer	
408410	
X coördinaat	129700
Y coördinaat	545000

Vondstnummer	Complextype	ESCH	Diepte	0 Status vondst	XXX	Codering algemeen	SCHIP
311824	Cultuur	---	Aantal	1 Materiaal	OPH	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting	Scheepswrak		
	Eind periode	NT					

Waarnemingsnummer

408412

X coördinaat

128800

Y coördinaat

543600

Omschrijving

Het betreft een vindplaats die is ontleend aan een kaart van de Wieringermeer. De locatie van het scheepswrak, gevonden voor 1946, is bij benadering.

Vondstnummer	Complextype	ESCH	Diepte	0 Status vondst	XXX	Codering algemeen	SCHIP
311826	Cultuur	---	Aantal	1 Materiaal	OPH	Codering specifiek	---
	Begin periode	LME		Toelichting	Scheepswrak		
	Eind periode	NT					

Bijlage 2 Archeologische monumenten Wieringerrandmeer (AMK)

Wieringerrandmeer - Archeologische monumenten

Wieringerrandmeer - Archeologische monumenten

Monumentnummer 1779	Waarde Terrein van hoge archeologische waarde	Toelichting:	waarschijnlijk Voorge IJzertijd CAA; 14EN-14 Tijdens de veldkartering is hier een concentratie aardewerkscherven en brokken natuursteen gevonden. Tot de aardewerkscherven behoren twee fragmenten met geometrische lijnversiering. Op dit terrein zijn sporen van bewoning aangetroffen uit de IJzertijd. De sporen worden afgedekt door een donkergrijze zandige cultuurlaag, die direct onder de bouwvoor ligt. De cultuurlaag heeft een dikte die varieert van 20 tot 30 cm. Aangezien de sporen een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.
Complex id	Complextype	Begin periode	Eind periode
2539	Nederzetting, onbepaald	IJzertijd vroeg: 800 - 500 vC	IJzertijd vroeg: 800 - 500 vC
Monumentnummer 1780	Waarde Terrein van hoge archeologische waarde	Toelichting:	CAA: 14EN 24 Het betreft hier een terrein waar tijdens de veldkartering een scherpe concentratie is gevonden. Ter plaatse zijn geen boringen gezet, maar het is zeer waarschijnlijk dat op dit terrein sporen uit de Mid- de eeuwen aanwezig zijn. Aangezien de sporen een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.
Complex id	Complextype	Begin periode	Eind periode
2540	Nederzetting, onbepaald	Middeleeuwen vroeg: 450 - 1050 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
Monumentnummer 1785	Waarde Terrein van hoge archeologische waarde	Toelichting:	CAA: 14EN-62+48, mogelijk ook 14EN-7 Het betreft hier een terrein met een ophoingspakket dat in de 'oop der eeuwen is ontstaan (Laat-Middeleeuwse cultuurgroep). Hieronder bevindt zich een iemig bewoningpakket met een dikte van maximaal 20cm. Aangezien de sporen een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.
Complex id	Complextype	Begin periode	Eind periode
2540	Nederzetting, onbepaald	Middeleeuwen vroeg: 450 - 1050 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC

	Complex id 2545 Complex type Nederzetting, onbepaald	Begin periode Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Eind periode Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
Monumentnummer 1786	Waarde Terrein van hoge archeologische waarde	Toelichting: Het betreft hier een terrein met een ophogingspakket dat in de loop der eeuwen is gevormd (Laat-Middeleeuwse cultuurgrond). Hieronder bevindt zich een leemig bewoningpakket met een dikte van plaatselijk 45 cm, dat houtskool bevat. Aangezien de sporen een bijdrage leveren aan de bewoningsschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.	
	Complex id 2546 Complex type Nederzetting, onbepaald	Begin periode Middeleeuwen vroeg: 450 - 1050 nC	Eind periode Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
Monumentnummer 1787	Waarde Terrein van hoge archeologische waarde	Toelichting: De dijk is door de provincie als cultuurhistorisch monument beschermd. Deze dijk, die het eiland Wieringen vroeger tegen de zee beschermde, is nog steeds een in het landschap herkenbaar element. De dijk is tot in de 18e of 19e eeuw opgehoogd met wier. Dit wier is op veel plaatsen aan de buitenkant nog zichtbaar (een voor ons land unieke situatie). Aangezien de dijk in zowel wetenschappelijk, cultuurhistorisch als cultuurlandschappelijk opzicht een belangrijke bijdrage levert aan de bewoningsschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van de dijk nagestreefd.	
	Complex id 2547 Complex type Dijk	Begin periode Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Eind periode Nieuwe tijd: 1500 - 1950
Monumentnummer 1797	Waarde Terrein van hoge archeologische waarde	Toelichting: vanaf 12e eeuw CAA: 14EN-6 Het betreft hier het terrein van de vroegste kerk in dit gebied. Op grond van historische bronnen is de datering vastgesteld. Verwacht wordt dat in de ondergrond resten van begravingen, maar mogelijk ook (houten) voorgangers van latere kerkebouwen aanwezig zijn. Aangezien het terrein een bijdrage levert aan de bewoningsschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.	

Complex id	Complex type	Begin periode	Eind periode
2556	Kerk	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC

Monumentnummer	Waarde	Toelichting:
11844	Terrein van hoge archeologische waarde	Op basis van een veldkartering (+ metaaldetectie) uitgevoerd in 1995/1996 wordt verwacht dat zich in de ondergrond goed geconserveerde overblijfselen uit de Late Middeleeuwen bevinden. Aangezien deze een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.

Complex id	Complex type	Begin periode	Eind periode
13773	Nederzetting, onbepaald	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC

Monumentnummer	Waarde	Toelichting:
11845	Terrein van hoge archeologische waarde	Op basis van een veldkartering (+ metaaldetectie) in 1995/1996 wordt verwacht dat zich op dit terrein goed geconserveerde sporen van bewoning uit de Vroege en Late Middeleeuwen bevinden. Aangezien deze een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.

Complex id	Complex type	Begin periode	Eind periode
13774	Nederzetting, onbepaald	Middeleeuwen: 450 - 1500 nC	Middeleeuwen: 450 - 1500 nC

Monumentnummer	Waarde	Toelichting:
11846	Terrein van hoge archeologische waarde	Op basis van een veldkartering (+ metaaldetectie) uitgevoerd in 1995/1996 wordt verwacht dat zich in de ondergrond goed geconserveerde overblijfselen uit de Vroege en Late Middeleeuwen bevinden. Aangezien deze een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.

Monumentnummer 14949	Waarde Terrein van hoge archeologische waarde	Toelichting: De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859, schaal 1:25.000. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern. Op 8-1-2004 is de begrenzing van de stads/dorpskern aangepast. Eerst stond deze nog als een cirkel aangegeven. De nieuwe begrenzing is gebaseerd op de kadastrale minuutplan uit 1828 (Westereind, sectie D, blad 1, perceel 1 t/m 175). Waarschijnlijk dan deze kern tzt samenvallen met monument 1797, het oude kerkterrein van Westerland. (chan, 8-1-2004)	Complex id	Complextype	Begin periode	Eind periode
			2547	Dijk	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Nieuwe tijd: 1500 - 1950
			Complex id	Complextype	Begin periode	Eind periode
			13775	Nederzetting, onbepaald	Middeleeuwen: 450 - 1500 nC	Middeleeuwen: 450 - 1500 nC
			Complex id	Complextype	Begin periode	Eind periode
			11780	Stad	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC

